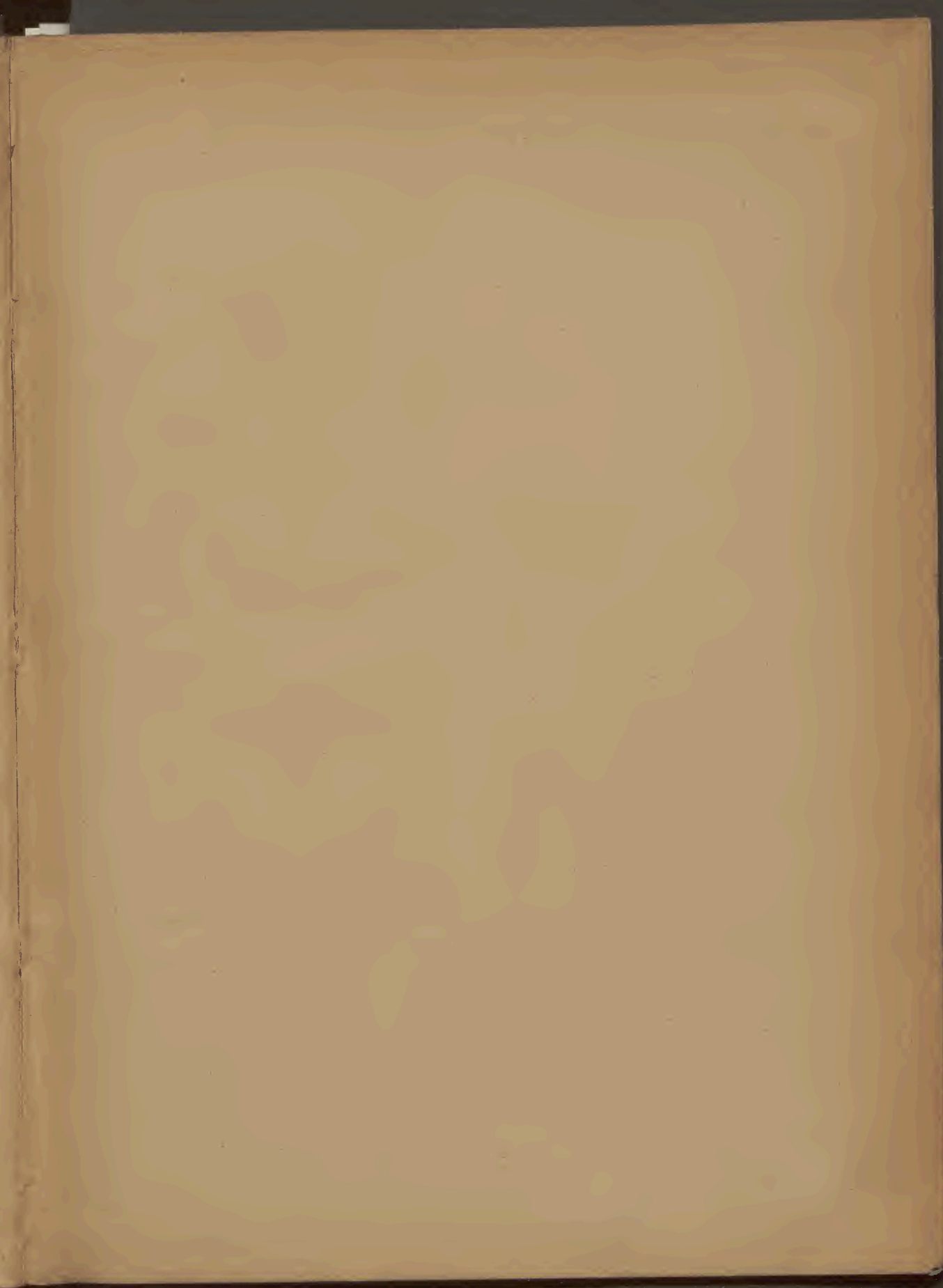
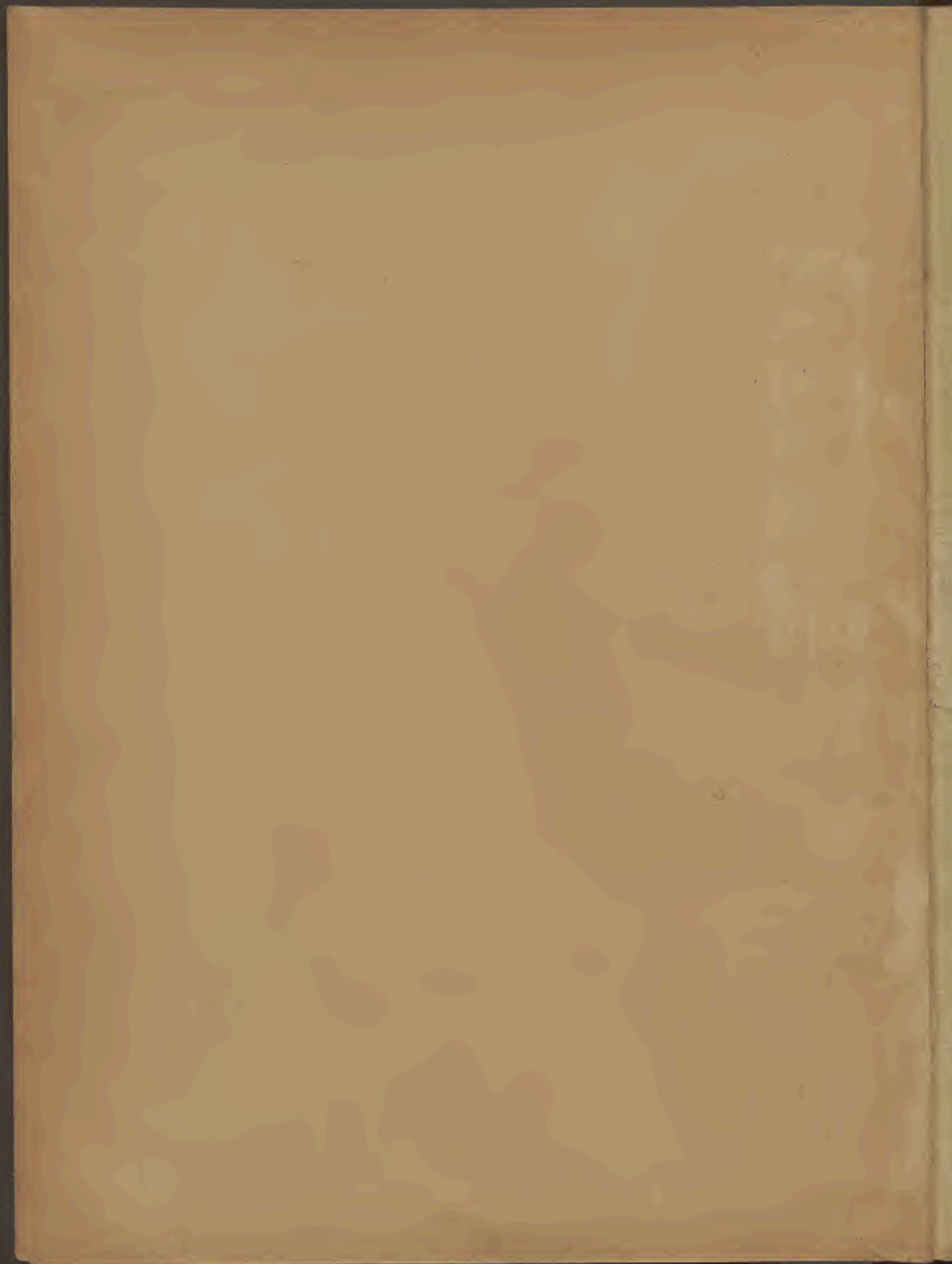

1065

6. III-6

ՔՐԻՏՈՍԿԻ ՀԱՆՐԱՊԵՍ

Ազգային, Գիտական, Գրական եւ Քաղաքական

Ի. ՏԱՐԻ — ԹԻԻ I

||

4 ՅՈՒՆԻԱՐ 1903

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Խմագրական. — Ծննդեան Լոյսը

Տպաւորութիւններ

« Զի տեաք գասդն Նորա յարեւելս »

Պարսկական Բանաստեղծութիւնը (Թրգմ. ՄԷՆԼԷՅՕ)

Աւետարանի Բարոյականն ու Վարդապետականը

Տղան եւ Ծերունին (Ոսանաւոր) (Նմանողաբար)

« Հոսկէ Հոնկէ » մը. — (« Յեմիկիսդ » Կիներուն)

Ակնարկ մը 1803 տարին վրայ. — Գրական Շարժումը

Անգլիոյ մէջ

Մտածումներու Փունջ (Թրգմ. Ս. Մ. ԳԱՍՍՊԵԱՆ)

Հարցումներ. — Ա. Հարցում. — Ակնոցին Ծագումը

Քրոնիկ — Քաղաքական Լուրեր

ՅԱԿՈԲՈՍ Հ. ՃԷՃԻԶԵԱՆ

ՍԻՐՏ

ԲԱԲԳԻՆ ՎԱՐԴ

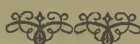
ԷՄԸՐՍԸՆ

ՍԵՊՈՒՀ

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ՄԱՌԻ

ԵՍ

ՍԲԸՐՃԸՆ

Հատը 40 փարա

ՏՊԱԳՐ. ՆՇԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

Պապ Ալի Ճասսէսի, Բաշի Էմինի Խան, Թիւ 38

THE 1880

THE
 1880

THE
 1880

THE
 1880

THE
 1880

THE
 1880

THE
 1880

THE
 1880

ՔԻՐՈՍԿԻ

ՀԱՆՐԱՊԵՏ

Ազգային, Գիտական, Գրական եւ Քաղաքական

Ի. ՏԱՐԻ — ԹԻԻ 1

||

4 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1903

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

1. ԲԻԻՐԱԿՆ առ այժմ կը հրատարակուի շաբաթը անգամ մը. — 2. Տարեկան բաժնեգրին է Պալտոյ եւ Գաւառներու համար 50 դրո., Արասահմանի համար՝ 5 ռուպլի. կամ 12 ժրանգ կամ 2½ տոլար, բոլորեան ծախքը մեր վրայ: — 3. Ձեռքէ կը ծախուի հասը 40 փարայի: — 4. « ԲԻԻՐԱԿՆ » ի վերաբերեալ բաժանորդագին, նամակ կամ ո եւ է գումարին պէտք է ուղղել Կ. Պոլիս, Պալայ Հառուսի միջոցաւ՝ Ռոպերդ Գոլէն, Բրոժ. Յակոբոս Հ. Ճեմիգեանի. — 5. Անվան համակ կամ գումարին չընդունուի. — 6. Տասը օրինակի բաժանորդ գնողին մէկ օրինակ նուէր կը տրուի:

Ծ Ն Ն Դ Ե Ա Ն Լ Ո Յ Ս Ը

Շատ բերկրալից է մտածել թէ մեր դաւրուն բոլոր մտաւորական գործունէութեանց, բոլոր վարդապետական խնդիրներու եւ վիճաբանութեանց մէջ, կայ բան մը որ անշարժ եւ անսասան կը մնայ: Քրիստոնէական կրօնին մեծ եւ կարեւոր եղելու թիւնները կը փայլին լոյսով մը, շողումով մը որ երբեք նսեմանալու երեւոյթ չառնէր, այլ հետզհետէ առաւել կը պայծառանայ. այդ մեծ պատմական դէպքերը անփոփոխ, անյղի կը մնան դարէ ի դար: Տարիները եւ դարերը մինչ կը սլանան կ'անցնին, մաշեցնելով ու հինցնելով ամէն ինչ, անոնց նշանակութիւնը չեն կարող մաշեցնել, ոչ ալ կարող են սպառել անոնց անհուն շահեկանութիւնը. ընդհակառակը քրիստոնէական այս տօնախմբութիւնները՝ տարուէ տարի աւելի խորունկ եւ աւելի գեղեցիկ նշանա-

կութիւն մը կու տան այս մեծ դէպքերուն: Քսաներորդ դարու սկիզբները, գրեթէ անոր սեմին վրայ կանգնած դեռ, երբ ուշագիւր եւ անկողմնակալ նայուածք մը ձգենք անցեալին եւ բոլոր քրիստոնէայ աշխարհին վրայ, դժուար պիտի չըլլայ գոյացնել սա համոզումը թէ անցեալին մէջ երբեք չեղաւ ժամանակ մը՝ ուր Ս. Մենդեան տօնը այնքան խորունկ նշանակութիւն ունենար աշխարհի համար, որչափ ունի հիմա: Չեղաւ ժամանակ մը երբ անոր նշանակութիւնը այսքան կենսական կարեւորութիւն ունեցած ըլլար ու հոգեւոր միտք ունեցողները այսքան բան հասկնային անկէ: Մարդկութիւնը աստիճանաբար կրնար հասկնալ միայն այսչափ ահագին, այսքան ապշեցուցիչ եղելու թիւն մը, եւ իրօք ալ հետզհետէ ալ աւելի կը հասկնայ զայն, ու տարիները ոչ թէ պի-

տի հինցնեն ու նսեմացնեն զայն, դարերը ոչ թէ մոռացութեան մէջ պիտի թաղեն զայն, այլ հետզհետէ աւելի պիտի պայծառացնեն, աւելի յատկաբար երեւան պիտի բերեն այն բոլոր անհուն կարեւորութիւնը ու նշանակութիւնը որ անոր մէջ պահուած կը կենայ: Անոնք որ կը կարծեն թէ Աւետարանը հինցած է, սա գերազանց պատճառաւ է որ երբեք հասկցած չեն անոր եղելութիւնները, խորունկութիւնը ու մեծութիւնը. իսկ հասկցողները, կամ անոնք որ հասկնալ կ'ուզեն հետզհետէ աւելի կը տեսնեն անոնց անչափելի խորութիւնը, հետզհետէ կ'իմանան անոնց անհուն նշանակութիւնները: Քրիստոսի ծննդեան տօնին պէս օր մը՝ կրկնակի յայտնութիւններ ունի ընելու մանաւանդ մեր օրերու յոռետեսներուն համար: Անոնք՝ որոնք չառ ստորին ու յոռետեսական գաղափարներ ունին մարդկային կեանքի նկատմամբ, անոնք համար Մենդեան տօնը յայտնութիւններ ունի ընելու, եթէ միայն ականջնին բաց պահեն լսելու: Քրիստոսի ծնունդը ոչ թէ միայն Աստուածային բնութեան ու Աստուածային նպատակներու վրայ մեծ ու զարմանալի ճշմարտութիւններ կը յայտնէ մեզի՝ մարդոց, այլ միեւնոյն ատեն լուսաշող լամբար մը կը բռնէ մարդկային բնութեան վրայ եւ ցոյց կու տայ թէ ինչ Աստուածային կարելիութիւններ կան այդ բնութեան մէջ ծածկուած: Հրեաները որոնք կը սպասէին որ Մեսիան գայ իրենց ակընկալած եղանակովը, չկարողացան ճանչնալ Ձինքը երբոր եկաւ Ան վերջապէս մարդկային կերպարանքով: Անոնց համար բոլորովին անհասկնալի բան էր որ Ան, Մեսիան գայ իբր փոքրիկ մանուկ մը, ուրիշ մարդոց նման մարմին ունենայ, միեւնոյն սովորական լեզուն խօսի, ապրի սովորական կեանքով մը, եւ ունենայ մարդկութեան սովորական փորձառութիւնները: Չկրցան ըմբռնել թէ Քրիստոսի երկրաւոր կեանքին նոյն իսկ պարզութեան եւ կատարելապէս մարդկային ըլլալուն մէջ էր որ կը գտնուէր մարդկային բնութեան բացարձակ փրկութիւնը ու անոր մէջ թագուն կարելիութեանց

ամենակատարեալ յայտնութիւնը. իր կատարեալ մարդկութեամբն էր որ յայտնուեցաւ թէ մարդկութիւնը մինչեւ ո՛ր բարձրութիւնները կրնայ ելլել իր շնորհքով ու իր փրկութեամբ: Աստուածային բնութիւնը իջաւ վար մինչեւ յատակը, որպէսզի վեր բարձրանալով կրկին այն խորութենէն, կարող ըլլայ կատարելապէս վերանորոգել մարդուն բնութիւնը ու ամբողջ ընկերական կազմակերպութիւնը: Եթէ Քրիստոս եկած ըլլար հաղուած այն փառաւորութեամբ զոր հրէական երեւակայութիւնը կը նախատեսէր, անանկ պիտի կարծուէր թէ մարդկային սեւին մէկ ստուար մասը այնքան ստորին էր որ չէր կրնար մնոր այնքան բնութիւնը ընդունիլ, չէր կրնար ինք անոր օգուտ մը ընել, կամ փրկութիւն բերել, թէ այնքան թանձր խաւար մը պատեր էր զայն որ կարելի չէր լոյս թափանցել անոր մէջ. բայց որովհետեւ Քրիստոս կատարելապէս նոյնացուց ինքզինք ամբողջ ու սովորական մարդկութեան հետ, որովհետեւ իր կեանքը բացարձակ հաղորդակցութեան մէջ էր մարդկութեան կեանքին հետ, ասկէ կը հետեւէր որ մարդկային փորձառութեան ամէն մէկ ձեւին մէջ կար մեծութիւն մը, ազնուութիւն մը, արժանի Աստուածային այցելութեան եւ թէ կարելի էր որ Աստուածային բնութիւնը բնակէր ամէն մէկ մարդկային հոգիի մէջ:

Վեր նայէ ուրեմն, ո՛վ յոգնած եւ յուսահատ հոգի, քու հոգեկան անկումիդ խորութիւնէն վեր նայէ Մեծափառ եւ Ամենակալ Աստուծոյ, եւ յիշէ թէ որչափ ալ որ ցած, աննշան եւ անչափ երեւաս դուն քու աչքերուդ, տակաւին քու այդ մարդկային կեանքդ էր որ յարմար եղաւ բնակութիւնը ըլլալ տիեզերքին ամէնէն փառաւոր ու ամէնէն բարի էակին եւ անիկա որ աչքիդ չնչին բան մը կ'երեւայ, արժանիքը կրնայ ունենալ բնակելու եւ ապրելու տիեզերքին ամէնէն բարձր սահմաններուն մէջ, քանի որ անոր Արարիչը անպատշաճ չսեպեց ինք անոր մէջ բանկիլ, ու անոր բոլոր փորձառութիւնները իրը ընել: Խորհէ որ Աստուա-

ծայրին շողափիւս լոյսը ծագեցաւ մարդկային մարմինն մէջէն : Աստուածային բնութիւնն էր որ տեսաւ մարդկային աչքերով, դպաւ մարդկային ձեռքերով, զգաց մարդկային սրտով մը, խօսեցաւ մարդկային շըրթո՛ւնքով, եւ գիտցիր որ անոր բոլոր գործածածները նուիրական եղան : Յաւատեանս փրկեց մարմինը այն թիւր ըմբռնումէն թէ ան, մարմինը ըստ ինքեան ապականեալ է, ցմիշտ յայտարարեց թէ տաճար է այն Ս. Հոգւոյն : Յաւատեանապէս փրկագործեց նաեւ մարդկային սովորական զբաղումները եւ մարդոց յարաբերութիւնները եւ սէրերը : Յոյց տուաւ թէ ամենաբարձր պարտաւորութիւնը կը կատարուի պարզ արհեստաւորի մը կրպակին մէջ, թէ բարձրագոյն սէրը կ'արտայայտուի բարեկամներու դրացիներու եւ ընկերներու սովորական եւ ընտանի յարաբերութեանց մէջ : Ամէնէն ընտանի բաներու աստուածային նշանակութիւն մը տըլաւ :

Սերմանողի եւ հնձողի կեանքին ամէնէն հասարակ պատահարները ամենախորունկ ճշմարտութիւններու խորհրդանշանները եղան :

Յոյց տուաւ թէ ճամբուն հզերքը բուսնող ամենահասարակ ծաղիկները անգամ իրենց արմատները ունին աստուածային գեղեցկութեան մէջ, եւ թէ անոնք բողբոջներն են աստուածային մտածման : Քրիստոսի այս աստուածային կեանքը ոչ թէ միայն յայտնեց մարդուն աստուածային բնութիւնը այլ մեր աշխարհին ալ աստուածային ծագումը : Որովհետեւ Աստուծոյ Հոգին բընակեցաւ Գալիլիացի Յիսուսին մէջ, երեսուն տարիէն աւելի քալեց երկրի վրայ, կերաւ երկրիս պառլոններէն, խմեց անոր վտակներէն, ապրեցաւ անոր արեւի ճառագայթներուն մէջ, եւ ամենօրեայ զսանր հանեց անոր գործողութիւններէն եւ անոր բնեւեայութիւններէն, ապացուցուց թէ երկրիս ինքնին ապականեալ չէ, ինչպէս մարմինը չէ, այլ երկուքն ալ Աստուծոյ ձեռքէն ելած ունին իրենց մէջ աստուածային խորհուրդ եւ աստուածային բնութիւն :

Ուստի, սիրեցեալ ընթերցողք Բիւրակցի, Ծննդեան տօնի այս ուրախութեան օրերուն մէջ, այս մտածումներն են որ ամէնէն աւելի կարեւոր են, եւ ամէնէն աւելի միութարիչ եւ ներշնչող բան մը ունին իրենց մէջ : Այս օրերը՝ լուսափայլութիւն մըն են բոլոր տարուան մէջ՝ եւ կրնան բոլոր տարին ճաճանչաւտ ընել : միշտ մեզի յիշեցնելով թէ մարդուն, բնութեան եւ կեանքին մէջ կայ աստուածային հանգամանք մը՝ եւ այն է որ կուտայ միայն նշանակութիւն բնութեան, ազնուութիւն մարդու հոգիին, եւ կ'ապահովէ մեզ թէ մարդուն կեանքը ամբողջ խոստում մը, մարգարէութիւն մըն է, թէ ապագայ երկինք մը, յաւիտեանականութիւն մը կայ երջանկաւտ :

ՅԱԿՈԲՈՍ Հ. ՃԷՃԻԶԵԱՆ

ՏՊԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բարեկամներէս մէկ քանին զիս ստիպեցին, որ գոնէ անգամ մը կարդացած ըլլամ Մէլլը Օպինիէի կրօնքի Բարեկարգութեան Պատմութիւն անունով երկու հատորները, մեծ դերակատարներուն պատկերներովը ճոխացած : Ամէն զիրք իր արժէքը և օգտակարութիւնը ունի ընթերցողներու համար, որոնք գրքին հոսանքէն չմղուելու չափ կրցած են իրենց համար ինքնութիւն մը կազմել : Հետեւեցայ իրենց խորհուրդին, եւ երբ պզտիկ հիւանդութիւն մը զիս անկողին նետեց, ձեռք առի այդ հատորները, եւ քանի մը օրէն աւարտեցի անոնց ընթերցումը : Այդ գրքէն առած իմ տպաւորութիւններս են, զորս պիտի ներկայացնեմ ընթերցողներուս, այն յուսով, թէ անօգուտ չէ անոնց ընթերցումը :

* * *

Գրքին նկարագրած կրօնքի բարեկարգիչները, մէջ տեղ ելան երբ Հիլտպրանտի նուիրականները բռնի բաժնած էին հովիւները իրենց օրինաւոր կիներէն, կրօնաւարու-

Թիւնը ամուրիներու կարգի մը վերածելու համար, երբ Աստուծոյ եւ ժողովուրդին միջեւ եկեղեցին կը բարձրանար, և երբ Կղզիոս Տէսթէրս «ամօթ» պոռացած էր Հռովմի երեսին, երբ «Բահանան տուրք մը կը վճարէր եպիսկոպոսին, ա'ն կնկանը համար, որուն հետ կ'ապրէր, եւ անկէ ունեցած ամէն մէկ զաւկին համար», երբ տարփուհիներ վանական կնքուղով ժուռ կուգային:

Այդ օրերուն էր, Թովմաս Լինակէր, գիտուն եւ երգում ընելու վարժուած եկեղեցականը, իր կեանքի վերջին օրերուն, Նոր Կտակարան մը ձեռք անցուցած էր: Առաջին անգամ զայն բանալուն «ամենեւին երգում մի՛ ընէք» հատուածը կը հանդիպի աչքին, եւ անիկա Նոր Կտակարանը մէկզի կը նետէ ըսելով «կամ ասիկա Աւետարան չէ, կամ մենք քրիստոնեայ չենք»:

Ս. Գիրքը չլթաներու զարնուած էր վանքերուն խորը: Անիծուածն էր անիկա, որովհետեւ Ս. Գիրքէն յառաջ եկած էին բոլոր հերետիկոսութիւնները:

Ոչ ոք կը խորհէր, թէ մարդկային հոգեւոր փրկութիւնն ալ Ս. Գիրքին արդիւնքն էր:

Ճշմարիտ կալանաւորն էր անիկա, որուն հետ ամէն հաղորդակցութիւն արգիւրուած էր ժողովուրդին:

Երասմոս յաջողած էր, վերջապէս այդ չղթայի օղակներէն մէկ քանին կոտրել իր ակոսներով, և Ս. Գիրքը գիտուններուն ձեռքը տալ:

Երասմոսի անհաստատ, թոյլ ու կէս մըն ալ հաճոյասէր վարմունքը գողացած էր ամէն պատահական դժուարութիւններու առջեւ, եւ անիկա իրեն համար ամօթ մը չէր սեպեր ըսել. «Թող ուրիշները մարտիրոս ըլլալու փափաքին. ես ատ պատիւին արժանի չեմ, կը վախճամ, որ եթէ աղմուկ մը ծագի՝ Պետրոս առաքեալի իյնալուն (= Ուրացումին) պիտի հետեւիմ»:

Երասմոս այն գիտունն է, որ կը ջանայ հաճոյ ըլլալ ամէնուն, հաւասարապէս:

Անանկները որքան վնասեր են կրօնքի ճշմարտութեան դատին:

* * *

Որչափ դժուար է առանց ծրագրի, առանց կանխորոշումի ճամբայ ելլել կրօնական բարեկարգութիւններու համար:

Ամէնքն ալ այսպէս սկսան գործի:

Լուտեր Հռովմէական վանական մըն էր, ու մինչեւ վերջ իբր այն մնաց: Զգեստի տարբերութիւնը, նոյն իսկ իր ամուսնութիւնը իր ներքինին համար ո' և է տարբերութիւն յառաջ չբերին:

Լուտեր ծրագիր չունենալուն, ինքն ալ բան մը չըրաւ: Իր արթնցած խիղճը առաջ քալեց այնպէս, ինչպէս որ զինքը առաջնորդեցին պարագաները կամ պատահարները:

Այդ պարագաներուն մարդը եղաւ միայն:

Իր ամէն մէկ քայլին, նոր ճշմարտութիւն մը ձեռք կը բերէր, հանքագործին պէս էր իր գործը. հանդիպող ամէն նոր երակէ ոսկիի կտոր մը դուրս կը քաշէր: Բայց իր միտքը այն հալոցն էր, զոր պապական եկեղեցին դարձնած էր իր մէջ: Այդ ոսկիները, իր մէջ եղող հալոցին, ու կաղապարային ձեւովը դուրս կուգային իրմէն: Եւ ինքը ամէն անգամուն կրօնքի բարեկարգական «երգին եղանակը շատ բարձր է իմ ձայնիս» կ'ըսէր: Բաւական բարձր հնչել սկսած էր սակայն այդ երգը, բայց անոր ձայնաշարերը ա'յնքան տարտամ էին, եւ անորոշ, որ վատիկան անգամ, Լեւոն Ժ. ի բերնով ըսաւ. «Ատ նոյն եղբայրը, Մարտինոս Լուտեր, տաղանդի տէր մարդ է, ու անոր դէմը ըսուածներուն ամէնը միաբաններուն նախանձութիւնն են միայն»:

Ինչ փոյթ իրեն թէ Տէցէլի ներողութիւններու թմբուկը ծակող ձայնը, իր եկեղեցին պատերը կը քակէր:

Լուտեր իր հոգեկան վերածնութիւնը կը պարտի Ստաւպիցի եւ իր գործը Միլանկտոնի: Մեր յարգելի Ս. Սահակն ու Ս. Մեսրոպ, իրարմէ անջառ՝ բան մը չպիտի

արժէին թերեւս. երկուքին իրարու բարեբաւտիկ հանդիպումն էր որ մեր Եկեղեցին օժտեց Ս. Գրիքով: Լուտեր եւ Միլանկտոն, երկուքը առանձին առանձին ամէնէն աննշան մարդերուն պէս պիտի անցնէին աշխարհիս տեսարանէն: Լուտեր իր եռանդին, ու կըրքին մէջ մոխրացած, իսկ Միլանկտոն իր դեղեկոտ, զողոշուն անկեղծութենէն: Լուտեր կեանք, կորով դրաւ Միլանկտոնի մէջ, իսկ Միլանկտոն, չափաւորութիւն մը մտցուց Լուտերի խիզախ զգայնոտութեանը մէջ, «կը նմանէին, կ'ըսէ Մէռլը Օպինիէ, Ելեքտրականութեան հաստատական եւ ժըլտական զօրութիւններուն, որոնց փոխադարձ գործողութիւնովը կը պահուէր հաւասարակշռութիւնը»: Մէկը խրախոյսն էր, միւսը խոհականութիւնը: Միլանկտոն առունքի կ'ակօսէր, երբ Լուտեր յորդէր, եւ Լուտեր պարիսպներ կը կանգնէր Միլանկտոնի՝ իրբու յենարան: Ուժին եւ մեղմութեան լծորդութիւնն էր իրենց եղբայրութիւնը: Երկու աննմաններ, որոնք աշխարհն նման եղած էին իրարու: Միլանկտոն, Ս. Գրիքին մէջ երկնային կերակուր մը կը տեսնէր, Լուտեր՝ հատու սուր մը, պատերազմ ու կոխ: Երկուքը մէկգմէկ կ'ամբողջացնէին:

Լուտեր Աւետարանի գերմանական թարգմանութեան մէջ Ս. Սահակն էր, որ կ'երազէր կրակոտ փափաքով, իսկ Միլանկտոն՝ Ս. Մեսրոպը, որ իր յունարէն լեզուն փոխ կու տար Լուտերի: Դժուարութիւններու հանդէպ մէկտեղ խորհեցան անոնք:

* *

Լուտեր շատ քիչ բան պահանջեց վատիկանէն. ու պահանջեց անհաստատ, տկար ձայնով, իր թշնամիները սովբեցուցին իրեն թէ կարելի էր աւելի բարձր պոռալ: Մերժումները շատ աւելի նպաստեցին Լուտերի աւելին պահանջելու հետզհետէ, Բայց Լուտեր, գրեթէ մինչեւ վերջը չուզեց բաժնուիլ Եկեղեցիին. «Թէպէտ ասորուան օրս անոր (Եկեղեցիին) մէջ ամէն բան անգոհացուցիչ կացութեան մը մէջ է, բայց ասիկա պատճառ

մը չէ անկէց բաժնուելու: Ընդհակառակը, իրերը ո'րչափ գէշ երթան, մենք աշխարհ պինդ պիտի կենանք հոն. վասնզի չէ թէ մեր անկէց բաժնուելովն է որ կրնանք լաւացնել զանիկա. պէտք չէ որ բաժնուինք Աստուծոյ, ո'չ ալ այնտեղի ամբարիշտներուն բազմութեանը համար զաղբինք Հոռոմայ փարախին մէջը գտնուած Աստուծոյ որդիներուն հետ ընկերութիւն ընելէն» (էջ 306):

* *

Լիփսիայի մէջ (1519 Յունիս) Լուտերի եւ Էքի իրարու հանդիպումը պահ մը դողացուցած էր Միլանկտոնի մանուկ հասակին մէջ պահուրտող տաղանդի հսկան: Երկու հակապատկերներ ցցուած էին իրարու հանդէպ. հակապատկերներ վարդապետութեան, սկզբունքի, հասակի, մարմնի, Լուտեր միջահասակ ու նիհար, քաջանչիւն ձայնով, Էք՝ բարձրահասակ ու թիկնաւէտ, մունեատիկ խոշոր ձայնով. հաճելի ու խնդալից դէմք մը ունի Լուտեր, իսկ Էք՝ աւելի մազործի մը գաղափարը կու տայ զինքը զիտողին քան թէ Աստուածաբանի: Լուտեր Ս. Գրիքը ունի իր ձեռքին տակ, եւ Էք՝ Ս. Հարց գրածներէն բազմաթիւ վկայութիւններ իր յիշողութեան մէջ. Լուտեր դեռ չբարկացած՝ Էք լիբր մըն է արդէն: Որոտումը սկսած էր արդէն սրահին մէջ. յամառ համոզումը բիրտ տրամադրութեան մը հանդիպած էր՝ լիբր նախապաշարումը զիմադրուած ատեն: Միլանկտոնի հոգին խաղաղութեան մէջ երազած էր միայն, երբ այդ վիճաբանութեան կ'ակնարկէ, կ'ըսէ. «Աստուծոյ հոգին հանդարտութիւն կը սիրէ եւ լուութիւն, անկէց է որ անիկա մեր սրտերուն կը թափանցէ: Քրիստոսի հարսը փողոցներուն մէջ ու ճամբաներուն գլուխը չի կայնիր, այլ իր փեսան իր մօրը տունը կը տանի»:

Լուտեր պայքարի, կոխի մարդն էր, նոյն իսկ իր յայտարարութեամբ, իսկ Միլանկտոն՝ խաղաղութեան: Երկու գետեր էին երկուքը, մին կը ջրվէժէր, իսկ միւսը կը զլզլար երկուքն ալ սահմանուած էին

մտքի դաշտերը ոռոգելու գերմանական հողին վրայ :

Լուտեր իր ձեռնարկին վրայ հաւատք չունէր ներկային համար . ապագան էր որ զինքը կը խրախուսէր . «Այս դարուն կարծիքը մեզի դէմ է, յետագայինը աւելի մեր կողմը պիտի ըլլայ», կ'ըսէր :

Իր նկարագրին ուժը այս համոզումին մէջ փնտռելու է աւելի :

Ապագայի յոյսը եղաւ բոլոր մեծ մարդերուն սնուցիչը, կրօնական գաղափարի մը առաջացումին համար :

Էք զինքը կը գրգռէր, Լուտեր՝ յուզուած էր արդէն . «Աւելի աղէկ է, ըսաւ, յայտնապէս յարձակիլ, քան թէ ցանկապատի մը ետեւ պահուրտելով խածնել . . . Ինչո՞ւ համար կը կարծես թէ Քրիստոս իր փաստը խաղաղութիւնով յառաջ պիտի տանի . միթէ ինքը, միթէ իրմէ ետքը բոլոր կրօնքի մարտիրոսները պատերազմի մէջ չէ՞ր որ թափեցին իրենց արիւնը» :

Լուտեր աւելի արիւնի մարգն էր : Իր կիրքը այնպէս հաւատալ կու տար իրեն թէ կրօնքը արիւնով միայն կրնայ սրբուիլ :

Լոկն ու ընկրկիլը ամէնէն դժուարին գործն էր Լուտերի համար . մետաղի պէս ծանր բառեր զինքը պիտի խեղդէին, եթէ չխօսէր անիկա . լուծիւնը կը սոսկացնէր զինքը . «Ես պատրաստ եմ լուռ կենալու, եթէ ինձմէ չպահանջուի որ Աւետարանական ճշմարտութիւնն ալ լո՞ք» : Ուրիշ ատեն Ստաւպիցին կը գրէր . «Գիտեմ որ ես ամբարտաւան, ազահ, շնացող, մարդասպան, ստապատիր եւ պատժապարտ թշուառական մը պիտի յորջորջուիմ, ինչ կ'ուզեն թող ըսեն . բայց մէկը չի կրնար ամբաստանել զիս, թէ ես ամբարշտութեամբ լուռ կեցած եմ, այն ատեն երբ Տէրը կը գանգատէր» :

Խոստացեր էին զինքը եպիսկոպոս, կարողնալ չինել, հարստացնել զինքը, բայց խոստումներն ու սպառնալիքները անզօր մնացած էին անոր բարոյական կորովը, խօսելու, մաքառելու թափը ընկճելու :

Բայց ինքը անանկ ժամանակի մը մէջ կ'ապրէր, ուր, Երասմոսի ըսածին պէս «վը-

տանգաւոր էր խօսիլը, բայց լոկն ալ վըտանգաւոր էր» :

Առաջ ներողութիւններու վաճառման դէմ բողոքեց միայն :

Հաւատքով արդարացումի վարդապետութիւնը թեւադրած էր իրեն այդ բողոքը : Քահանաներու ամուսնութիւնը յաջորդեց անոնց :

Յետոյ պատարագի խորհուրդին դէմ ելաւ :

* * *

Կրակը բռնկցուցած էր, թէ՛ խարոյկներով եւ թէ՛ սրտերու մէջ՝ հակառակութիւններով : Վատիկանի գործակալութիւնը հրեղէն հովեր փչել կու տար . Նախատական դատաստաններ, *a priori* քննադատութիւնները, օրուան նորութիւններն էին :

— «Լուտեր զինով գերմանացի մըն է սոսկ», ըսին :

— Լուտեր Քրիստոնէական հաւատքը կործանելու վրայ է, կ'ըսէին չատեր :

— Տգէտ միաբան մըն է Լուտեր, կ'ըսէին ուրիշներ, որոնց սապէս պատասխանեց Մարկարիդ դքսուհին . «Աղէկ, դուք որ գիտուն էք ու շատուր, անոր դէմ գրեցէք : Անտարակոյս աշխարհ աւելի պիտի հաւատայ բազմաթիւ գիտուններու, քան թէ տգէտ միաբանի մը» :

— Չորս դար անցնելէն ետքը, միայն մէկ քրիստոնայ մը յառաջ եկաւ, եւ ան կը հալածուի կ'ըսէին ուրիշներ :

* * *

Հռովմայ Վատիկանին դէմ, նոր Վատիկան մը հաստատուած էր : Վիդդէմպերկի համալսարանն էր այս վերջինը :

Զիրար հալածող երկու խումբեր կ'ապրէին այդ երկու շէնքերուն մէջ : Հռովմահարկու էր, Վիդդէմպերկ՝ համոզուած . Ուրմիզդի եւ Ահրիմանի պայքարն էր որ կը մղուէր :

Եւ եկաւ վայրկեան մը, ուր ալ Լուտեր եւ Եմսեր դադրեցան՝ գրքերու մէջ՝ մարդ ըլլալէն . «Վիդդէմպերկի ցուլը» եղաւ Լուտեր, եւ Եմսեր «Լիփսիայի այծը» : Գէթ

այսպէս կոչուեցան երկու հակառակ ուղղու-
թեամբ գրքեր: Եւ Լուտեր համոզուած էր
միշտ, ու կը համոզուէր հետզհետէ. պայ-
քարը սուրբ էր իրեն համար. Գրիստոսի
խաղաղութեան մէջ սուր միայն կը տեսնէր
անի. «Դեռ մէկ ձեռքովս սուրբ կը բռնեմ,
եւ միւսովը՝ Սիօնի հոգ. պարիսպները կը շի-
նեմ»: Նոր նեեմիս մըն էր կարծես Գերմա-
նիոյ մէջ, եւ անոր պէս կը պօռար Սիօնի պա-
րիսպներուն վրայէն. «Իմ գործած գործս
մեծ գործ է. ժամանակ չունիմ ձեզի իջնե-
լու»:

Ալէքանտէր յուզուած էր:

—Այս Լուտերականները ի՞նչ մարդեր են,
գիտե՞ս, ըսաւ օր մը Ալէքանտէր, դաս մը՝
լիբր իմաստականերու, անհնազանդ կարգա-
ւորներու, անկանոն կրօնաւորներու, տգէտ
փաստաբաններու, պատուազուրկ ազնուա-
կաններու, մոլորեալ, չարահնար հասարակ
մարդերու:

Լուտեր ժանտախտ մը նկատուեցաւ պար-
զապէս ճիշդ այն ատեն, երբ Միլանկտոն
անոր մասին այսպէս կը խորհէր. «Լուտեր
իմ ամէն բարեկամներուս տեղը կը բռնէ.
անկեա ինծի ա՛յնքան մեծ ու քանակի կ'ե-
րեւնայ: Արկիպիադէս որչափ կը պատուէր
Սոկրատը, ես աւելի կը պատուեմ Լուտերը,
որովհետեւ իմ պատուել քրիստոնէաբար է:
Քանի Լուտերը միտքս կը բերեմ, միշտ
զինքը իրմէ մեծ կը գտնեմ»:

Վտանգէ չէր վախնար Լուտեր, ժամա-
նակը, կրօնքի գործը, եւ պարագաները ա-
րիպցուցած էին զինքը: Մեռնիլը հաճոյք
մըն էր կարծես, կրօնական հեշտանքին մէկ
չեշտուած մտածուած: Երասմոս միայն այդ
հեշտանքէն չէր բռնուած: Վորմսի ժողովին
հրաւիրուած էր ինքը. շատեր իր բարեկամ-
ներէն՝ վտանգը մատնանչեցին իրեն. Սպա-
լատին դեսպան զրկեց իրեն, որ հրաժարի
այդ ժողովին երեւնալու գաղափարէն. «Ե-
թէ Վորմսի մէջ տանիքներու կղմիւտնե-
րուն չափ սատանաներ ալ գտնուին, ես
արդէն Վորմս պիտի մտնեմ»:

* * *

Վիզդէմպերկի բարձրաստիճաններէն մէկը
ի զուր չէր որ «Իսրայէլի ճրագը» կոչուե-
ցաւ Միլանկտոնէն: Պատիւի ու փառքերու
մարդը հետզհետէ տեղի տուած էր իր մէջ
բարեպաշտ մարդուն: Ամենաարեւոյտը
քրիստոնէական վերջին պարտականութիւնը
չպիտի ըլլար: Սուրբերու մասունքները՝
զիզուած իր եկեղեցիին մէջ, ա՛յնքան ըս-
փոփանք չէին տուած իրեն: Կրօնական բա-
րեկարգութեան հրդեհը հիմա երկու սուրի
մէջ տեղ կը դնէր զինքը: Նկատուած չկար
իրեն մէջ. համոզումն ու կրօնքը կը խօ-
սէին միայն: Այդ վայրկեաններէն մէկուն էր
որ Լուտեր իրեն գրեց. «Ձեր մեծութիւնը
չատ տարիներ ամէն երկիրներու մէջ մա-
տուեց փնտել տուաւ: Ահա Աստուած ձեր
փնտուածը տուաւ, ու առանց ծախքի, ա-
ռանց աշխատութեան, ամբողջ խաչ մը
զրկեց ձեզի, բեւեռներով, նիզակներով ու
խարազաններով. . . : Միայն թէ ձեր
բարձրութիւնը թող աներկիւղ իր բազուկ-
ները տարածէ, եւ թող տայ որ բեւեռները
իր մարմնոյն մէջ մտնեն»:

Աստուծոյ տուածը կրօնական բարեկար-
գութեան խաչն էր եղած:

Փրետերիկոս այդ խաչին ամէնէն արժա-
նաւորն էր եղած իր կեանքին մէջ:

* * *

Ժամանակ մը Լուտէր աներեւոյթ եղաւ
հրապարակէն:

Վարդպուրկի ասպետը եղած էր անի:

Միլանկտոն գրեթէ մինակ մնացած էր
հոսանքին առջեւ. որքան ձեռնարկին կը խո-
րաթափանցէր, հոգիի ա՛յնքան արիւնթիւնը
կը պակսէր կարծես իրեն: «Այս վարդա-
պետութիւններուն դէմ պայքարելու համար,
կ'ըսէր, շատ մը հերքելէսներու պէտք ու-
նինք»: Բայց չկայ կրօնական շարժում մը,
ուրիշ չպլչկուին նոյն իսկ ամէնէն ծայրա-
յեղ պահպանողականները: Վատիկան սկսած
էր խոստանալ եկեղեցական բարեկարգու-
թիւն մը կատարել. բայց խոստումներուն
վրայ տարիներ կը թաւալէին միշտ: Ազրիա-
նոս Պապ ուրիշ միջոց չկրցաւ խորհիլ,

Լուտերի կրօնական բարեկարգութեան ձեռնարկը խափանելու համար, Լուտերին բարեկարգութեան ախոյեան պիտի ըլլար Եկեղեցիին ձեռքով եղած բարեկարգութիւնը, որ պէտք է որ « քայլ առ քայլ յառաջ երթայ » ըսած էր Պապը: « Պապին միտքը, կ'ըսէ Լուտեր, սա է որ ամէն մէկ քայլերուն միջեւ մէկ քանի դարեր անցնին »: Վատիկան շատ ինկած էր այն ատեն. այնչափ ինկած որ, կ'ըսէ Լուտեր, աղէկութիւն մը ընելու ազատութիւն ալ չունէր:

Ի զուր Աւետարանի թերթերով խարոյկ վառեցին, եւ արգելուեցաւ Աստուածաշունչի ընթերցումը:

Լակտանտիոս եւ Երասմոս՝ իրարմէ շատ զարեւորվ հեռու՝ իրարու միացան, եւ նոյն իսկ հալածանքին մէջ տեսան ճշմարիտ քրիստոնեայ աշխարհին մէջ, Աւետարանի յաղթանակին զարգացումը:

Բայց նոյն իսկ բարեկարգական մղումին մէջ Լուտեր կաթոլիկ մը մնաց: Նախապաշարունակները ժառանգական են, անոնցմէ բողոքովին զերծ մնալ անհնարին է: Լուտեր մինչեւ վերջին վայրկեանը կաթոլիկ մնաց, պատկերներու եւ հաղորդութեան խնդիրներու մասին իր ունեցած համոզումներով:

Լուտեր տեսաւ ու լսեց բազմաթիւ Գրիսոնեաներու մարտիրոսութիւնը կրօնքի համար, և անոնց հանդէպ՝ « ո՛վ մահ, ըսաւ, ո՛րչափ դառն ցաւ ու կսկիծ տուիր կենդանի մնացողներուն »: Մարտիրոսութեան փափաքը ունէր ինքն ալ, առանց սակայն կեանքէն ու պայքարէն զզուած ըլլալու:

Աւետարանի անունով գայթակղութիւն տալը, իր սիրական սկզբունքներէն մէկը եղաւ յետոյ: Դէպքերը այսպէս պատրաստեցին իր միտքը՝ « Թէ որ ես աշխարհս չգայթակղեցնէի, իրաւունք կ'ունենայի վախճալու, որ չըլլայ թէ ըրած բանս Աստուծոյ կամքին հակառակ ըլլայ »:

Յովհ. Հուսի խարոյկէն բղխող գետը, չէր կրնար մէկ գծի վրայ յառաջ քաշել: Տակաւին փորուած անկողին մը չկար ա-

նոր հոսանքին համար: Քանի մը ճիւղերու բաժնուեցան: Չանաղան տեղեր, ոմանք երազեցին, ուրիշներ խորհեցան այդ հոսանքին առջեւ: Լուտեր, Կալվին, Չուինկլ, մէկ արմատին ճիւղերն են, իրենց արտայայտութիւններու գեղազունութեամբ միայն իրարմէ տարբեր, եւ միւս արմատը կը բռնէ կաղ ասպետ մը, Լոյսլա:

Առաջին երեքը իրենց կորովը ստացած ուղիղ խորհողութեամբ և կշռուած դատաստաններով, իսկ Լոյսլա բանգազուշանքի երազներով:

Չուինկլ եւ Լուտեր, թէպէտ միեւնոյն գործին մարզը, բայց նկարագրի անհուն տարբերութիւն մը կը ցուցադրէին: Չուինկլ աւելի խոհական էր, եւ Լուտեր աւելի կըրքոտ: Հելվետիացին կը տրամաբանէր, երբ Լուտեր կը սրտնեղէր ու կը բարկանար: Համեստութեան եւ ամբարտաւանութեան երկու հակառակ ծայրերը կը ներկայացնեն երբեմն երկուքը, երբ իրարու հետ կը վիճին: Չուինկլ եղբայր ըլլալ կը փափաքէ, երբ Լուտեր խորհտաբար ետ կը մղէ զինքը: Լուտերի դէք ընաւորութիւնը սոսկացուց Չուինկլը: Բայց խոնարհութիւնը և համեստութիւնը երբեք տեղի չտուաւ Չուինկլի մէջ: Լուտեր աւելի լաւ սեպեց « բողոքական » անունը ստանձնել, մինչ Չուինկլ « բարեկարգեալ » բառը աւելի յարմար տեսաւ Աստուծոյ ծրագիրներուն, և իր կրօնական ձեռնարկութեանը:

Բառերը անգամ հեղինակներու բարքերը կը յատկանշեն:

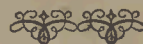
ՍԻՐՏ

Ա. Զ. Դ

Երիտասարդաց Գրիստոնէական Ընկերակցութեան աղօթքի ժողովը տեղի կ'ունենայ ամէն կիրակի, ժամը Ծուկէսին (Ը. Թ.) Գում Գափուի «Ռէսթ»-ին մէջ:

Փափաքողներ սիրով կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ:

«ՁԻ ՏԵՍԱԲ ԶԱՍՏՂՆ ՆՈՐԱ ՅԱՐԵԻԵԼՍ»

(Մատթէոս Բ. 2.)

ԲՐԾ. Յակոբոս ձեկեղեւնի

Սիրելի Բարեկամս

Ուզեցիք ինձմէ ո՛ր Ծննդեան առթիւ «գեղեցիկ» բան մը գրեմ Բիւրակնի համար։ — Ի՛նչպէս գեղեցիկ։ Զէ՞ մի որ Ծնունդը արդէն Գեղեցիկ է ինքնին, գեղեցիկը՝ որմէ կ'զգայիմ. երկնքի եւ երկրի ամէնէն խորհրդաւոր ներդաշնակութիւններու մէջ արտայայտուող այդ գեղեցիկը, որ քիչ ետքը մտուրքէն պիտի բարձրանայ արեւի մը պէս յուշիկ յուշիկ՝ մարդկութեան հորիզոնին վրայ եւ իր տաքուկ ու կենդանացուցիչ ճառագայթներով պիտի ողողէ մարդկային կեանքի մթութիւնները։ Ինքը պիտի ըսէ «Ես լոյս յաշխարհ եկի»։

Եւ լոյսը, որ կ'ծնի, գեղեցիկ չէ՞, Բեթղեհեմի մէկ անկիւնը։

Դուք, սիրելի Բարեկամս, չա՛տ կ'սիրէք լոյսը, լուսաւորներու զիւթիչ աշխարհ։ Իսկ ես միշտ հիացած եմ այդ վերին աշխարհի վրայ, եթէ նոյն իսկ մարիկներ ու փոթորիկներ ալ գոռան հոն։ Վասն զի գիտնականներու խելքն ու միտքը թուցնող աստղագիտական անբաւ հաշիւներէն աւելի լուսաւորներու հիասքանչ դրութիւնն է որ կ'տիրէ մեր էութեան վրայ, կ'ըսեն թէ Յարգողը՝ անթիւ ու անհամար լուսաւորներու զրութիւն մըն է. ա՛հ, հիանալի է լուսաւորներու այդ լուսաւոր համախոնումը իր անփայլ գոտիով։ Թողունք որ Վահագն իր գողցած յարգով չինած ըլլայ այդ վերին ճամբան. ամէն պարագայի մէջ ստորնաքարչ մտքերը վեր բարձրացնելու խորհուրդ մը կայ հոն։ Բոյլքն ու Սայլքը, Կշիւքը եւ Արուսեակը՝ աւելի կ'խօսին մարդու քան Երեւակին անտեսանելի եւ սակայն սիրուն մանեակները եւ Հրատին հետաքրքրական երեւոյթները։

Դէպի երկինք լուսաւորներու անհուն զրու. թիւնը մեր տածած սէրն ու հիացումը իրական

վիճակ մըն է։ Մարդկային տկարութիւններու խոշոր արդիւնքներէն զերծ, բացարձակապէս զերծ այդ երկնային մարմինները անբիծ տենչանքներու կայան են կարծես։ Այս է պատճառը, անշուշտ, որ բանաստեղծ հոգիներ չա՛տ կ'նային հոն, իրենց աչքով ու մտքով։

Եւ նայինք մենք ալ ո՛չ միայն լուսաղարդ երկնքին, որ Աստուծոյ փառքը կ'պատմէ, այլ մա՛նաւանդ քրիստոնէութեան արշայոյսին՝ մինչեւ որ «Տիւն լուսաւորեցէ եւ Արուսեակն ծագեացէ»։

Բայց ահա՛ մեզմէ առաջ մոգերն են որ կ'նային հոն, վերը։ Արտաքոյ կարգի փայլուն վարսամ մը՝ արեւելեան հորիզոնի վրայ, արեւելքի գիտունները կ'միացնէ եւ կ'առաջնորդէ անոնց մինչեւ Բեթղեհեմ, ո՛ւր կեանքի նոր գիտաւոր մը ծնունդ առած է, ո՛ւր մեծ եւ սքանչելի խորհուրդ մը յայտնուած է։

Թերեւս ըսեն մեզի որ չա՛տ վերը կը նայինք։— Հոգ չէ՛։ Նայինք վերը եւ բարձրէն նայինք այդպէս ըսողներուն վրայ։ Եթէ Աւետարանի պատմութեան այդ սքանչելի պատկերը, ո՛ւր երկնքի հրեշտակները եւ երկրի հովիւները բարեկամութիւն կ'հաստատեն մարդոց Մեծ-Բարեկամին խանձարուրքին վրայ, ո՛ւր խաղաղութիւն ու հաճութիւն կ'երգուի մարդոց համար, այո՛, եթէ Աւետարանի այդ սքանչելի պատկերը նըշանակութիւն մ'ունի, պէտք է որ բոլոր քրիստոնեայք վերը նային Փրկչի ծննդեան տօնին եւ բարձրէն նային աշխարհի իրերուն վրայ։

Թողերը, որոնք ըստ աւանդութեան, իրենց դարուն ամէնէն գիտնական մարդիկը եւ ամէնէն հարուստ իշխաններն էին տարբեր տարբեր ազգերէ, միացան Լուսով, առաջնորդուեցան Լուսով, տեսան «զատու Նորա յարեւել» և եկան գտնելու Ծնեալը եւ մեծարելու զԱյն իրենց թանկագին ընծաներով։

Իրապէս մոգական դէմքեր են ա՛յն մարդիկ՝ Աւետարանի պատմութեան մէջ։ Եւ կարծեմ թէ այդ պատմութեան առջեւ կանգ պէտք է առնել, վասն զի Քրիստոսի Ծը-

նընդեան չա՛տ մեծ նշանակութիւնը կ'չեղ-
տուի ատոր մէջ :

Եթէ գիտաւոր մը կրցաւ մէկտեղել մո-
գեբը, չե՞նք կրնար խորհիլ որ « արդարու-
թեան արեգակ »-ը, բուն Լոյսը, Քրիստոսը,
պէտք էր միացնէր քրիստոնեաները Աստ-
ուածպաշտութեան մէջ : Եթէ անոնք թան-
կազին եւ ծանրագին ընծաներ, ոսկի, կընդ-
րուկ, զմուռս մատուցին Անոր, չե՞նք կրնար
ըսել որ քրիստոնեաներ ի՞նչ սրտով արգեօք
ընծայաբեր կ'ըլլան, քսան դարերէ ի վեր
քարոզուող կրօնի մը Օծեալին՝ գոնէ հա-
մազգի համայնքի մը եկեղեցիներուն մէջ :

Հրեշտակային անմեղութիւն, հովուա-
կան պարզութիւն եւ գիտական ուղղու-
թիւններ պէտք է որ կազմէին քրիստոնէա-
կան նկարագիրը Փրկչի ծննդեան յիշատակ-
ներուն մէջ եւ մա՛նաւանդ մինչեւ հիմա ե-
ղած յիշատակներուն արդիւնքովը : Որովհե-
տեւ ուսումնասիրութեան արժանի բան մըն
է թէ Միտենդը ի՛նչ կ'ծնի քրիստոնեայ սըր-
տերու մէջ :

Հրեշտակներ չատո՞նց լռեցին. բայց
Հայ. Եկեղեցին միշտ կ'երգէ անոնց երգը.
« Փա՛ռք ի բարձունս Աստուծոյ եւ յերկիր
խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն » :
Հովիւներ հետաքրքուեցան եւ վաղեցին
մինչեւ Բեթղեհեմ. տեսնե՞նք, ըսին, ի՛նչ
բան է այս, զոր Տէրը մեզի ցոյց տուաւ.
Բայց եկեղեցւոյ հովիւներ ո՛ւր կ'վազեն :
Մոգեր տեսան « զաստղն նորա յարեւելս »,
բայց հիմակուան սկեպտիկներ չեն ուզեր
տեսնել ճշմարիտ Լոյսը, « որ լուսաւոր առ-
նէ զամենայն մարդ » :

Լոյսի այս ահնեբեւ մերժումը նոր
չէ՛. թերեւ ամէնէն աւելի արմատացած
գիտակից տկարութիւնն է մարդոց բարքին
մէջ, խոշոր բարքերու խոշոր տկարութիւնը :
Այս տկարութեամբ էր, անշուշտ, որ քը-
րիստոնեայ կոչուած աշխարհէն շատեր վաղ
ժամանակներէն չճանչցան Լոյսը. « և աշ-
խարհ զնա ո՛չ ծանեաւ » . եւ անշուշտ այդ
վիճակն է որ կ'տիրէ դեռ քրիստոնեայ աշ-
խարհի մէջ՝ Քրիստոսի ծննդեան հանդէպ :

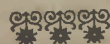
Տե՛ս, բարեկամ, գեղեցիկը, տխուր
խորհրդածութիւններով պաշարեց միտքս :
Լուսաւորներէն իջայ մինչեւ քրիստոնէական
բարքերու մթին, աղջամղջին իրողութիւն-
ները : Կարծես թէ մոռցանք Փրկիչը Մտուր-
քին մէջ :

Բայց ո՛չ. ինձ այնպէս կ'թուի թէ դեռ
Բեթղեհէմի տեսարանը իր բոլոր թարմու-
թեամբ կ'տեսէ : Երկնային երգը՝ հրեշտակ-
ներն են որ կ'երգեն խաւար գիշերուան
մէջ. ա՛յն գիշերներէն մէկը, ո՛ւր երկինք
իր բովանդակ մեծավայելութեան մէջ կը
փառաւորուի, հովիւներ կ'վազվզեն կատար-
եալ միամտութեամբ եւ անճառելի ցնծու-
թեամբ մը. մոգեր իրենց ընծաներով ծուն-
կի եկած՝ Արեւ մը կ'տեսնեն Մարիամին
գիրկը, երբ արդէն անհետացած է իրենց
առաջնորդող տարօրինակ վարսամը :

Երանի՛ թէ քրիստոնեայք գիտնային իրա-
պէս երգել հոգ. խաղաղութեան երգը. գիտ-
նային Լուսաւորուիլ Քրիստոսով, Լոյսին
ծնունդովը եւ ըսէին գիտնաբար « զի տե-
սաք զաստղն նորա յարեւելս » :

Ի՛նչ կ'կարծէք, բարեկամս, Գեղեցիկ
չէ՞ այս :

ԲԱՐԳԷՆ ՎԱՐԴ

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.

Պարսիկներու վրայ մեր ունեցած լաւա-
գոյն ծանօթութիւնները կը պարտինք Պա-
ռոն Ֆոն Համմըր Բուրկոգալի, որ 1881ին
մեռաւ Վիէննայի մէջ : Ան գերմաներէնի
թարգմանած է, Հաֆըզի « Տիվան »-էն զատ,
այլևայլ կտորներ, երկու հարիւր բանաս-
տեղծներէ, որոնք գրեցին 1050էն 1600 :
Պարսկական Պառնասի եօթը վարպետները —
Ֆիրտուզի, Էնվիրի, Նիզամի, Չէլալէտտին,
Սաատի, Հաֆըզ, եւ Ճամի — դադրած են
պարզ անուններ ըլլալէ, եւ ուրիշներ, ինչ-
պէս Ֆէրիտէտտինը Ազղար, Օմար Քահամ,

կը խոստանան շուտով արժանանալ Արեւմուտքի զնահատման :

Պարսիկ կեանքը եւ ընկերութիւնը, մանաւանդ Հարաւի կողմերուն մէջ, անհուն հակապատկեր մը կը ներկայացնէ Արեւմուտքի կեանքին դարուոր տեւականութեան եւ անդորրութեան հետ : Արեւելքի մէջ կեանքը կարճ է, կատաղի եւ արկածալից : Իր պայմանները քիչ են եւ պարզ, չը ներկայացնեն Եւրոպականին երկար յաջորդութիւնը, այլ արագութեամբ կը հասնի յոռեգոյնին կամ լաւագոյնին : Հարուստը պտուղներով ու զուարճութիւններով կ'ապրի, աղքատը ձմերուկի կեղեւներով :

Ամէն ինչ կամ ոչինչ, ահա Պարսիկ կեանքի նպատակը : Բեղմնաւոր արեւը եւ արագ ու բարեբեր բուսականութիւնը կը զերարացնեն ապրուստը, բայց միւս կողմէ անապատը, խորշակը, առիւծը եւ համաճարակները զայն կը վտանգեն ու շատ անգամ կեանքը կախում ունի ջուրի տիկի մը գոյութենէն : Նոյն իսկ հին Պարսկաստանի աշխարհագրութիւնը ցոյց կու տայ այս հակադրութիւնը : «Պարսկաստան, կ'ըսէր Կիւրոս Քսէնոֆոնի, այնքան մեծ երկիր մըն է որ մարդիկ ցուրտէն կը կորսուին անոր մէկ ծայրը, մինչ տաքէն կը խեղդուին միւս ծայրը» : Ժողովուրդին բնաւորութիւնը համաձայնած է այս ծայրայեղութեանց :

Կլիմային մեղմութիւնը, որ կեանքը կը զերարացնէ եւ բացօթեայ կեանքը կը քաջալերէ, Արեւելեան ազգերուն մեծապէս նպաստած է զարգացնելու բարձր իմացականութիւն մը : Հոս պանց կ'ընենք, Հնդկաստանցիին միտքը, զոր ոչ մէկ ժողովուրդ կրցած է գերազանցել բանաստեղծական մեծութեան մէջ : Պարսիկները եւ Աւաքները, հակառակ քիչ գրքեր ունենալուն, վերջին ծայր զգայուն են բանաստեղծութեան հաճոյքներուն : Լաւարտ քանի մը մանրամասնութիւններ տուած է improvisatoriին, անապատի տղոց վրայ ունեցած ազդեցութեան վրայ :

«Երբ աշուղը սիրային երգ մը սկսաւ յանպատրաստից, զեռատի պետին գրգռութիւնը իր վերջին աստիճանին հասած էր» :

Միւս պետութիւնները ոչ նուազ ազդուած էին այս չափերէն, որոնք նոյն աղդեցութիւնը ունին պարսկական լեռնական ցեղերուն վրայ : Այս երգերը, զորս իրենց ներշնչուած աշուղները կամ աղջիկները կ'երգեն, կը բաւեն տալու անոնց մեծագոյն վարձատրութիւնը երբ անոնք կազօնէն կամ կոիւէն կը դառնան հանդիսաւորապէս : Անոնց յառաջ բերած ոգեւորութիւնը շատ աւելի է քան գլխիինը : Ան որ ահանատես եղած է այս երգերուն ազդեցութեանը Պարսկաստանի թափառական ցեղերուն վրայ, կրնայ հասկնալ Հոմերական պալլասներու ազդեցութիւնը այդ դիւցազնական դարերուն վրայ» : Ուրիշ տեղ մը կ'աւելցնէ. «Բանաստեղծութիւնը եւ ծաղիկները անոր հոգին են. ձայնեակ մը՝ շիջ մը կ'արժէ, եւ վարդ մը հաւասար է տրամ մը ոգիի» :

Պարսկական բանաստեղծութիւնը հաստատուած է դիցաբանութեան մը վրայ, որուն մէկ քանի առասպելները հրէական պատմութեան հետ էապակցութիւններ ունին : Պարսկական բանաստեղծութեան ակնարկուածութիւններուն մէջ զլրաւոր դէմքն է Սողոմոնը : Սողոմոն երեք յուսովք ունէր. առաջինը՝ մատանին, որով դեւերուն կը հըրամայէր, երկրորդ՝ հայելին, որուն մէջ իր թշնամիներուն գաղտնիքը եւ իրերուն պատճառները կը կարդար ու կը տեսնէր. երրորդ հիւսիսի հովը որ իր նծոյզն էր : Իր խորհրդաւորուն էր Սիմորկ, թռչուններու թագաւորը, ամենագէտ հաւը, որ աշխարհիս ըսկիղէն կ'ապրէր, եւ հիմա կը բնակի Քաֆ լեռան ամենաբարձր գագաթին վրայ : Ոչ մէկ որսորդ բռնած է զայն, եւ ոչ մէկ կենդանի արարած զայն կրցած է տեսնել : Իրմէ սորվեցաւ Սողոմոն թռչուններու լեզուն, այնպէս որ կրնար գաղտնիքներ լսել պարտեզները չըջելով : Երբ Սողոմոն ճամբորդէր, իր աթոռը կը դրուէր կանաչ, մետաքսեայ զորդի մը վրայ՝ որուն երկայնութիւնը եւ լայնութիւնը կը բաւէին ամբողջ բանակին. մարդիկ ալ կողմը կը կանգնէին, եւ ոգիները ձախ : Երբ պատրաստ էր ամէն ինչ, իր հրամանով հիւսիսի հովը կը վերցնէր

գորգը եւ կը փոխադրէր անոր ուզած տեղը, մինչ թռչուններու բանակը կը թռէր իրենց գլխուն վրայէն ամպնովանի մը կազմելով արեւուն դէմ: Կը պատմուի թէ Սափաի իշխանուհին երբ այցելեց Սողոմոնին, այս վերջինը անոր համար դղեակ մը շինել տուաւ, որուն բիւրեղէ յատակը դրուած էր վազող ջուրի մը վրայ ուր ձուկեր կը լողային: Սափաի իշխանուհին խաբուեցաւ, ու ժողուեց հագուստին ծայրերը խորհելով՝ որ ջուրի մէջէ պիտի անցնէր:

Ֆիրտուզի, Պարսիկ Հոմերոսը, Շահնամէին մէջ, երկրին աւանդական դիցազներուն ժամանակագրութիւնը ըրած է: Հոն կը գտնենք Քարունը, (պարսիկ Կրեսոսը) անհուն հարստութեան տէր, որ իր բոլոր գանձերովը թաղուած կը մնայ բուրգերէն ոչ շատ հեռու, այն ծովին մէջ որ իր անունը կը կրէ: Հոն է Եամշիտը, դեւերը կապողը, որ եօթը հարիւր տարի իշխեց, Քաի-Քաուսը, որուն ապարանքին մէջ, զոր Ալպուրսի դեւերը շինեցին, ոսկին, արծաթը եւ թանկագին քարերը այնքան չռայլօրէն կը գործածուէին որ անոնց փայլովը կարելի չէր գիշերը ցորեկէն որոշել: Հոն է Աֆրասիապը՝ փիղի մը պէս ուժեղ, որուն շուքը մղոններով կը տարածուի, որուն սիրտը ովկիանոսին պէս անհուն է, եւ ձեռքերը անձրեւող ամպերուն պէս են որ աշխարհը կը հրճուեցնեն: Գլորող գետերուն մէջի կոկորդիլոսը Աֆրասիապի ձեռքէն ապահովութիւն չունի: Եւ սակայն երբ Քաուսի զօրապետներուն դէմ կռուելու ելաւ, միջատի մը պէս էր՝ Րուստամի ձեռքերուն մէջ, որ բռնեց անոր գօտիէն եւ վար քաշեց զայն ձիէն: Րուստամ այնպիսի կատաղութիւն մը զգաց որ իր մարմնոյն ամէն մէկ մազը նիզակի մը պէս ցցուեցաւ:

Այս զրոյցները, ինչպէս նաեւ Լէյլաի ու Մէհնունի, Խոսրովի եւ Շիրեանի, սոխակին եւ վարդին սիրերգները, Գոհոլին աւանդութիւնը, իւր մը, որով մարգարիտները եւ թարթիչները կը ներկեն անջնջելի սեւով, վերջապէս չուշանները, վարդերը, կակաչները եւ յասմիկները, կը կազմեն պարսիկ

բանաստեղծութեան երեւակայութեան տարրերը:

Պարսիկները ունին դիւցազնեղութիւններ ու վէպեր, բայց ամէնէն աւելի բանաստեղծութիւնները եւ պատիկ քերթուածները կը սիրեն: Արեւելքի մէջ միշտ գոթութիւն ունեցած են ոտանաւոր-առածներ, կեանքի վառ պատկերներ, նամանաւանդ աչքին խօսող պատկերներ, որոնք ամփոփուած են միակ քերթուածի մը մէջ:

Եւ եթէ ոտանաւորը երկայն է, անկապակից տուներու պարզ շարք մըն է ան յաճախ: Արեւմտեան տրամաբանութեան բոլորովին հակառակ է՝ անոնց՝ ոտանաւորներուն կապակցութիւնը որ Անգլիական հին ձայնեակներուն (sonnet), պէս ձեւուած է:

Օմար Քայնամի հետեւեալ տողերը առէք իբր օրինակ այդ առակաւոր ոտանաւորներուն:

Երկրի անհուն գոհիներուն մէջ ստորին — Երկու մարդիկ կըցան միայն երթալ — Նախ ան որ զիտէր թէ ինչ է ճշմարիտը եւ սխալը — Իսկ միւսը ան որ զուրկ էր իմացականութենէ:

Ահա ուրիշ բանաստեղծութիւն, մը սեխին վրայ, Մերուի Ատշէտէն.

Գոյն, համ, հոտ, զմրութիւն, շաքար եւ մուշկ — Հագուագիւտ պատկեր մը աչքին համար — Եթէ կըտրես շերտ շերտ, — Ամէն մէկ շերտ կիսալուսին մըն է սիրուն — Եթէ թողուս ամբողջ, հնձալուսինը կ'ունենաս:

ԷՄԸՐՍԸՆ

Թրգմ. Մէնէժ

ԱՒԵՏԱՐԱՆԻ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆՆ ՈՒ ՎԱՐԴԱՊԵՏԱԿԱՆԸ

Մեր ժամանակին մէջ, զարգացեալ ու լուրջ կարծուած անձնաւորութիւններէ շատեր, նոր Կտակարանի միմիայն բարոյական մասը կը գնահատեն: «Քրիստոնէութիւնը, կ'ըսեն, բարոյականի ամէնէն բարձր սկզբունքներու արտայայտութիւնն է. մարդկային ընկերութիւնները վարելու համար անոր այս փըրկարար ազդեցութիւնը, բաւական է: «Աւե-

տարանի վարդապետական (dogmatique) մասերը թնճուկ, անիմալի, սին գաղափարներ են միայն, լուսաւորեալ դարու մը մէջ չարժեք անոնցմով զբաղիլ, նոյն իսկ աստուածաբանական գիտութիւնով ընդերկար ուղեղ մաշեցնելը՝ աւելորդ յոգնութիւն մըն է այլ եւս։ Թող փայլի ան իր իմացական գեղեցկութեամբը ու գործնական արժէքովը » :

Անշուշտ պէտք է խորշիլ միջին դարու սկիզբից ըստ ըստութիւններէն, ամուլ վիճաբանութիւններէն, ու ամէնէն ցաւալին, արիւնանհղութիւններէն, աններող ոգի մը սնուցանել քրիստոնեայ այս կամ այն համայնքին դէմ, մոլեռանդութիւն մը կրնայ համարուիլ՝ առանց՝ սակայն համաշխարհական (cosmopolite) հաւատացեալ մը ըլլալու։ այսու հանդերձ պէտք է խոստովանիլ թէ առանց վարդապետական մասերու, ամէն կրօն անկատար ու անհետեւակ (inconsequent) է, տեսակ մը զսպանակը աւրուած մեքենայ՝ որ իր պաշտօնը չի կրնար այնքան ազուրկ կատարել։ Քրիստոնէական բարոյականը անընդմիջաբար կապուած է կրօնական հաւատալիքներու հետ եւ բաժնելով զայն իր Աստուածային ակէն ու կապտելով զայն իր երկնային հեղինակութենէն՝ անպարտուղ ծառ մըն է։ Քրիստոնէական բարոյականը սերտիւ կապուած է քրիստոնէական հաւատքին հետ, ինչպէս քրիստոնէական հաւատքը՝ քրիստոնէական վարդապետութիւններուն հետ։ Բարոյական ու կրօնք Քրիստոսէ առաջ մարդկութիւնը վարող անշատ ազդեակներ էին, երբեմն նոյն իսկ իրարու ոսոխ քոյրեր։ Աւետարանով այդ երկու գիծերը եկան միացան։ Առանց վարդապետական մասերուն՝ որոնք Նոր Կտակարանի ամէնէն կարեւոր կէտերն են, Յիսուս սյարգապէս իմաստուն մըն է, իր մատեններ փրկասփայլական բարոյական մը ու օրինազօր մը, իր կեանքը՝ արդարին ու բարիին առաքելութիւն մը, մահը՝ սրտառուչ տուամ մը՝ որ կրնայ սրտերը շարժել, աչքերէ արցունքներ խլել, սակայն ցուրտ է, այնքան չի զօրեր, անոր ազդեցութիւնը ժամանա-

կաւոր միայն կրնայ ըլլալ, դարերու ընթացքին մէջ, ուրիշ կրօնական ու փրկասփայլական աղանդներու նման, սրտերէն ու մտքերէն անհետանալու սահմանուած։ Քրիստոնէութիւնը քսան դարերու կեանք ունեցած է, եւ դեռ գերի կը վարէ ամենաբարձր միտքերը աւելի իր վարդապետական ուժովը քան բարոյականովը։

Մաքուր բարոյականին ծնուցիչը վարդապետականն է։ մարդոց կիրքերը միայն ան կրնայ շղթայել։ վերցուր Աստուծոյ արդարութեան գաղափարը աշխարհէն, այն ատեն մարդուն մէջ բարոյականը խոնջանքի քմահաճոյքներ կ'ունենայ՝ մարդասիրութիւն, մարդկային արժանապատուութիւն, առաքելութիւն, բարեկամութիւն մեծ բան չեն արժեր։

Աւետարանը իր վարդապետական մասերէն մերկացնելով պարզապէս փրկասփայլական բարոյական մը միայն պիտի մնայ։ բայց ո՞վ չի գիտեր թէ, այդ բարոյականը նոյն իսկ հին հեթանոսութեան մէջ, քրիստոնէական առաջին դարերուն, իր ամէնէն մաքուր ճառագայթները ցոլացուցած էր քաղաքակիրթ աշխարհին վրայ։ Այդ ստոյկեան բարոյականը երբեք այնքան բարձրացած ու այնչափ պերճախօս չէր եղած Եփէզեցիի, Սենեկայի, Մարկոս Աւրելիոսի շուրթներուն վրայ, եւ միւսնոյն ժամանակ, նոյն այդ բարոյականը, երբեք այնքան անզօր ու տկար չէր դարձեր զինքը դաւանողները ուղղելուն մէջ։ Մինչ այդ իմաստունները կը քննախօսէին ու կը վիճէին իրենց զարդներուն մէջ պարտքին բնութեանը վրայ, անդին Քրիստոնէութիւնը, իր Առաքելական հանգամանքովը թէ՛ Աստուած մը մարդացաւ կոյսէն, ու խաչեցաւ, մեռաւ, յարութիւն առաւ, մարդը ունի հանդերձեալ կեանք մը, ո՛ւր վարձատրութիւն կամ պատիժ կ'սպասեն իրեն յետ մահու, իր գործերուն բնութիւնովը։ Այս ամէնքը ջլածիգ հոգիներու, ճշմարտութեան ծարաւի սրտերու, նախապաշարունակներու մէջ հեծող անձերու, սկեպտիկութեան մէջ տարուբերող մտքերու համար գերազանց պատասխան

մըն էր: Քրիստոնէութիւնը աւելի իր վարդապետական մասերով ճիշդ կը համապատասխանէր մարդուն բովանդակ տենջանքներուն ու ամբողջ պէտքերուն. և արդէն «նոյնանալ պէտքին հետ, յղանալ զայն իրեն վերջին եզրը մտքին, տեսականապէս ու գործնականապէս գոհանալ անկէ, իմացականութեան ամէնէն վեհաշուք գնացքն ու գերազանցապէս բանաւոր գործն է, մընացեալ ամբողջը ցնորական կամ կամաւոր խաչանենգութիւններ են»:

Վերջապէս, առանց Քրիստոսի խորհրդաւոր անձին, Աւետարանը հեղինակութիւն չունի. սոսկ մարդկային մտքի չնաշխարհիկ

մէկ ժառանգութիւնն է: Առանց փրկագործութեան վարդապետութեանը՝ Քրիստոսի մահը այնքան միայն կ'արժէ որքան Սոկրատինը: Առանց Քրիստոսի Յարութեան իրականութեանը, քրիստոնէութեան պատմութիւնը ըստ ինքեան առեղծուած մըն է մտքին համար, վասն զի սա բացայայտ ճշմարտութիւն է թէ՛ Աւետարանի Կրօնքը Քրիստոսի գերեզմանի դատարկութեանը վերայ հիմնուած է: Առանց հոգիներու մասին եղած յալտնութիւնները ընդունելու, Աւետարանը լոկ միսիթարական վէպ մըն է:

Ամասիա

ՍԵՊՈՒՀ

ՏՂԱՆ ԵՒ ԾԵՐՈՒՆԻՆ

Ամպին նեղէն կը ցլանայ լուսնակն արծաթ,
Բեկբեկելով լոյսէ մագերն ծովուն վրան.
Ծովափին մօտ կը թափառի մանկիկ մ'հանդարտ,
Լո՛ւռ անմմուռնջ:

Իր սել բիբերն յառած անքթիք դէպ լուսընկան.
Կանծես պատեր են զինք ցնորքն ու խօլ անուրջ:

— «Ո՛վ դու մանկիկ» հրծծեց, ծերուկ մը անծանօթ,
«Որ կ'երագես վարդերու մէջ յար փողփողուն,
«Կ'երգես յանախ անփոյթ, անվիճ, մերթ հոս մերթ հող,
«Խուլ անսարքեր ըսպառնացող բու ցաւերուն.
«Հսէ՛ սեսնեմ, խտրն ի՞նչ է՝
«Քու գարունին եւ իմ վաթսուն օրմեռներուն»:

— «Կը սեսնե՞ս դուն, սա լոյսն ամպին տակ ժանեակէ»:

— Այո՛, հեռո՛ւն:

— Գոցէ աչքերդ, ըսէ՛. — հիմա՞կ...

— Ո՛հ ոչ. — իսկ դու՞ն...:

Տըղեկն որուն համար երագ է կեանքն համակ
Կրէեց գլուխն ու աւելցուց ձայնով հրնչուն,

— Ես կը սեսնեմ արդ տակաւին նշույն այն բոց,

«Ի՞նչ փոյթ թէ բաց ըլլան աչքես եւ կամ թէ գոց»:

(Նմանողութեամբ) ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ՄԱՌԻՔ

«ՀՈՍԿԷ ՀՈՆԿԷ» ՄԸ

ՈՒՂԵՂԻՆ ԾԱՆՐՈՒԹԻՒՆԸ

Այր մարդուն եւ կնոջ քով՝ անջատաբար.— Կինն—
րուն անհաճոյ իրականութիւն մը :

ՄԵՐ «ՖԷՄԻՆԻՍԴ» ԿԻՆԵՐՈՒՆ

Մարդկային ուղեղին ծանրութիւնը, եւ
անոր՝ իմացականութեան հետ ունեցած կա-
պը, սկիզբէն ի վեր զբաղեցուցած է գի-
տունները, որոնցմէ ամէն մէկը, մէյ մէկ
տեսակ կարծիք կը պաշտպանէ : Ոմանք
կ'ըսեն թէ, ուղեղին ծանրութեանը, եւ ա-
նոր բջիջներուն խտութեանը համեմատ, ի-
մացականութիւնը բարձր կ'ըլլայ՝ մարդուն
մէջ : Իսկ ուրիշներ, հակառակը փաստաբա-
նելով, կը պնդեն թէ, անիկա ո եւ է ա-
ռնչութիւն չունի իմացականութեան հետ :

Մանրագիտին հետազոտութիւններէ, եւ
բազմաթիւ փորձարկութիւններէ ետքը,
վերջապէս հաստատուեցաւ սակայն թէ, —
եւ այսօր ամէն գիտուններ կ'ընդունին այդ
բանը, — ուղեղը ո եւ է կապ չունի՝ մար-
դուն իմացականութեանը հետ : Ասիկա՝
անյեղի ճշմարտութիւն մը դարձած է ալ,
որովհետեւ, անհամար օրինակներ, որոնք
չեն կրնար բացառութիւն համարուիլ ո եւ է
կերպով, յոյց տուած են թէ, կովի ուղեղի
չափ մեծազանգուած ուղեղ ունեցողներ ե-
ղած են, որոնք տեսնուած է որ, ապուօէ
մը շատ տարբերութիւն չունին :

Այս խնդիրին հետ ծագած է նաեւ, հի-
ւանդութիւններու՝ ուղեղին վրայ ունեցած
ազդեցութեան հարցը, եւ այդ նպատակով
շատ մը փորձեր կատարուած են : Մարլ-
պուրկցի երեւելի բժիշկ-գիտուն մը, Մ.
Մառլան, քննութիւն կատարելով 1773 ու-
ղեղներու վրայ, անոնց՝ գանկին մէջէն ան-
միջապէս հանուելէն ետքը, հաստատած է
թէ, մահուան շարժառիթը, կը բարձրացնէ
կամ կը նուազեցնէ ուղեղին ծանրութիւնը :

Գալով տարիքի տեսակէտին, ուղեղին
ծանրութիւնը, եօթը օրուանէն մէկ տար-
ուան նորածիններուն քով, միջին հաշուով
371 կռամ է աղոց համար, եւ 361 կռամ՝
աղջկանց : Տղու մը երրորդ տարիքէն ետ-

քը, ուղեղին ծանրութիւնը կ'եռապատկուի :
Ատկէ ետքը, ալ ուղեղը կը սկսի դանդաղ
կերպով աճիլ, մանաւանդ աղջկանց քով :

Տասնըփնէն քսան տարեկանին՝ մարդոց
քով՝ անիկա կատարելութեան հասած կ'ըլ-
լայ : Իսկ կանանց քով՝ տասնըփնէն տասնը
ուրբ տարեկանին : Արու չափահասի մը ու-
ղեղին միջին ծանրութիւնն է 1400 կռամ,
իսկ էգ չափահասինը, հազիւ 1275 : Ականջը
չլսէ այս ցաւալի պակասաւորութիւնը՝ գեղե-
ցիկ սեռին պատկանող անդամներուն, որոնց՝
Բնութիւնը ամէն բան զլացողաբար պարզե-
ւած ըլլալ կը թուի, —ինչպէս ամէն առիթ-
ներով երեւան կու գայ այս պարագան զըժ-
բաղդաբար, — հակառակ իրենց այն բուռն
ճիգին, որով կը ջանան, իրենց՝ այրերուն
հաւասար կարողութիւններով օժտուած ըլ-
լալը ապացուցանել, մանաւանդ Եւրոպայի
մէջ, Ֆեմինիզմի բռնազբօսիկ ու անիմատ
վարդապետութիւնով :

Որչա՛փ ալ հակառակ ըլլայ կալանդըրի,
յայտնութիւնը այս իրականութեան, կինե-
րուն ամէն կերպով յարգալից այր մարդու
մը կողմէ, սակայն, ինչ ընել, անգրգուելի
եղելութիւնը ա՛ս է, եւ ինձի չէ՛ որ պա-
տասխանատու կրնան բռնել կիները ապա-
հովաբար :

Ամօքելու համար սակայն, այս խօսքե-
րով, գեղեցիկ սեռին յարգելի անդամներուն
պատճառած դառնութիւնս, կրկնեմ անգամ
մըն ալ որ, ուղեղին մեծազանգուածու-
թիւնը կամ ծանրակշռութիւնը չի կրնար
ո եւ է կապ ունենալ իմացականութեան,
խելին հետ, որով, անոնք կրնան սրտերնին
հանգստացնել եւ չվրդովուիլ, այս առերե-
ւոյթ պակասաւորութենէն :

Եթէ ոչ ուրիշներ, գոնէ ես իմ մասին
կը հաւատամ, —եւ ինչ հակառակ փաստեր
ալ որ մէջ բերուին չեմ փոխեր հաւատքս,
չմեղանջելու համար կալանդըրիի հոգեւին
յարգած սկզբունքներուս դէմ,—որ, կանացի
միներնիկ գլուխի մը մէջ պարփակուած պզտը-
տիկ ուղեղի մը խօրը, կրնայ պահուողած
ըլլալ բարձր նւ պաշտելի իմացականութիւն
մը :

ԵՍ

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐՈՒ ՓՈՒՆՋ

ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐ

—Աղքատութիւնը քիչ բանի պէտք ունի, պերճանքը՝ շատ բանի, ազահութիւնը ամէն բանի:

—Աղքատութիւնը ամօթ չէ, այլ անկէ ամէնալը ամօթ է:

—Սնարթէքին գովեստը անարթէք է:

—Գովեստը իմաստունը կը զօրացնէ, յիմարը կ'արեցնէ:

(*) Քիչ ստամոքսներ կրնան մարսել գովեստի ձոխ խմորեղէնը:

—Քիչ գովէ, աւելի քիչ պարսաւէ:

Արտայայտութիւններդ լաւ կ'ընէ, որպէս զի արթէք տրուի անոնց: Քիչ կարեւորութիւն կը տրուի այն մարդուն՝ որ արտայայտելու մէջ կ'աճապարէ: Մարդ մը, ժողովրդականութիւն վայելող պաշտօնէի մը քաւոզէն օգտուելով, բեմին կը մօտենայ եւ քարոզչին կ'ըսէ, «Արդարեւ պէտք չէ որ ձեզի ըսեմ թէ ի՛նչ կը խորհիմ ձեր քարոզին վրայ. ըոեկիքս ձեզի կրնայ չլսաւ պատճառել: «Ամենեւին, բարեկամս, կը պատասխանէ քարոզչի, համարձակ ըսէ, վասնզի ես քու կարծիքիդ բնաւ կարեւորութիւն չեմ տար»:

—Յոռեգոյնին պատրաստուէ, լաւագոյնին սպասէ:

—Աւելի ուրիշները գովէ քան քու անձըդ:

Եթէ մէկը քեզի ծառայութիւն մը ըրած է, պատմէ ամէնուն. եթէ մէկուն ծառայութիւն մը ըրած ես յայտնէ ոչ մէկուն:

—Գովէ կամուրջը որմէ կ'անցնիս:

Պատուէ այն անձը որ քեզի դաստիարակութիւն տուաւ: Սիրէ զայն՝ որ քեզի ապաստանարան կ'ընծայէ, լաւ խօսէ այն արհեստին վրայ, որով ապրուստդ կը շահիս:

(*) Անգիծ խօսք մը բացատրութիւն է նախընթաց ասացուածին. կամ հետեւում՝ այն ասացուածին մէջ պարունակուած սխալ գաղափարին:

Ներքոյէ ճշմարտութիւնը որ հոգիդ կը պաշտպանէ:

—Աղօթէ Աստուծոյ, եւ խելքդ գործէդ մի զատեր:

Աղօթքը առանց աշխատութեան կեղծաւորութիւն է. աշխատութիւնը առանց աղօթքի՝ յանձնապատասխանութիւն:

—Աղօթքը առտուան բանալին ու իրիկուան փականքն է:

—Հպարտութիւնը պաղ չզգար:

Տիկնայք ամէնէն խիստ եղանակին մէջ ահուժեմբու կ'երթան կէս հագուած: Ինչպէս որ մարտիրոսները Քրիստոսի համար կ'այրին, այնպէս ալ տիկնայք նորոյթի (մօտա) համար կը սառնին:

—Գեղեցկութիւնը ապուր չեփեր:

Կնոջ մը գեղեցկութիւնը՝ ընտանիքը չի կերակրեր: Կնիկէ մը անձնական գեղեցկութենէ աւելի տնական կարողութիւններ կը պահանջուին: Ասով հանդերձ չի կայ ապացոյց թէ տգեղ կիները աւելի լաւ կ'եփեն: Գեղեցկութիւնը ապուրին չի չլսաներ:

—Նախապաշարումը միայն չարիք գուշակող մարգարէ մըն է:

* * Պարոն Ս. միշտ արհամարանքով կը խօսէր իր պաշտօնակցին Պ. Ք. ի վրայ, որ թերի կրթութիւն մը ստացած էր: Պ. Գ. օր մը ըսաւ Պ. Ս. ի:

—Կը ճանչնամք Պ. Ք. ն:

—Այո՛, շատ լաւ կը ճանչնամ, ի՞նչ կայ:

—Մասնաւոր բան մը չի կայ: Այսօր իրմէ նամակ մը ընդունեցայ: Չեմ կարծեր թէ վեց անգամէն կրնաս կռահել թէ անիկա ի՛նչպէս կը գրէ «կաթ» բառը:

— « Կ ա դ »:

—Ո՛չ:

— « Կ ա տ »:

—Ո՛չ:

— « Ք ա թ »:

—Ո՛չ:

— « Ք ա դ »:

—Ո՛չ:

— « Գ ա թ »:

—Ո՛չ:

— « Գ ա տ »:

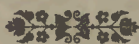
—Ո՛րչ :

—Ուրեմն ի՞նչպէս կը գրէ, ըսաւ Պ. Ս. :

—Կը գրէ « Կ Ա Թ » տառերով, պատասխանեց Պ. Գ. , վերջին ծայր լրջութեամբ ներկաներուն մեծածայն ծիծաղին մէջտեղ :

ՍԲԸՐՃԸՆ

Թարգմ. Ս. Մ. ԳԱՍԱՊԵԱՆ

ԱԿՆԱՐԿ ԹԸ 1803 ՏԱՐԻՆ ՎՐԱՅ

Հիմա որ 1903 տարիին սեմին վրայ կը գտնուինք, շահեկան է ակնարկ մը նետել, պահ մը, 1803 տարիին վրայ, տեսնելու համար թէ, այդ թուականին ինչ վիճակ ունէին իրերը, ինչ գործեր կը զբաղեցունէին այդ ժամանակի մարդիկը, եւ ինչ յուզումներ կը վրդովէին իրենց կուրծքը, գրական աշխարհին մէջ :

Այդ ակնարկը, զոր անգլիական հանդէս մը, կը հրատարակէ, չը պատկանիր մեր կեանքին, սակայն կրնայ դարձեալ շահեկանութենէ զուրկ չըլլալ. քանի որ այդ եղելութիւններուն ցուցադրումը, տեղեկութեան հանգամանք մը ունին :

ԳՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ

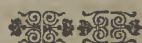
Գրականութեան հետեւողը, երբ պրպըտում մը կատարէ, 1803 տարւոյ ընթացքին՝ գրական աշխարհին մէջ անցած դարձածներուն վրայ, պիտի տեսնէ որ, ուշադրութեան արժանի տարի մը եղած է ան. Այդ տարւոյ մէջ է որ ծնաւ Ռալֆ Ուալտո Էմըսըն. Այդ տարիին մէջ՝ Տը Բինսի մոռա Օքըսֆորտի Գօլէճը, եւ Թովմաս Մուր կառավարական պաշտօն մը ստացաւ Պէրմուտասի մէջ, որ կարող ըրաւ զինքը այցելելու Ամերիկա եւ Անգլիեանները, ճամբորդութիւն մը, ուրկէ թելադրուած իր ներշնչումներով ետքէն կազմեց տաղերու հատոր մը :

Քիրք Հուայթ հրատարակեց իր բանաստեղծութիւններու առաջին հատորը : Սաուտի հրատարակեց իր Amadis of Gaulը, երբ մի-

ւնոյն ժամանակ կ'սկսէին կարդացուիլ Սքոթի տաղաչափուած վէպերը : Այս տարուան յուլիսին՝ Սաուտի, Լոնտոնի մէջ, կը համաձայնէր Լոնկմէն գրավաճառանոցին հետ, հրատարակելու այն մեծ հանրագիտարանը, որ պիտի կոչուէր Bibliotheca Britanica :

Ամառուան ընթացքին՝ Ուորդսուորթհ եւ Քօլրիճ, այցելութիւն տուին Սկոթիա, ուր ծանօթացան Սըր Ուոլթըր Սքոթի. եւ մեծ վիպասան-բանաստեղծին հետ հաճելի տեսակցութիւններ ունեցան : Քօլրիճ իր ընկերներուն կարդաց իր Christabel բանաստեղծութիւնը, քանի որ տակաւին հրատարակուած չէր ան : Այս բանաստեղծութեան մէջ՝ Քօլրիճ ցոյց տուա Սքոթի տաղաչափութեան ընդօրինակութիւն մը : Ուորդսուորթի բանաստեղծութիւններն ալ, որոնց մեծագոյն մասը հրատարակուեցաւ այս տարիին մէջ, յայտնի նշան մը ցոյց կու տան Սքոթէ ազդուած ըլլալու : Այսպէս, այս ազմուկի, խաժամուժի տարին, անպտուղ չէ, ազգերու յառաջդիմութեան տեսակէտէն :

Աշխարհ փոխուած է այդ թուականէն ի վեր : Սակայն մարդկային կեանքը եւ նկարագիրները նոյնը կը մնան : Այն ատեն, ինչպէս հիմա, կան գործող, ինչպէս մտածող մարդիկ, բանաստեղծներ, ինչպէս խորհողներ : Նոյն ժամանակի ձգտումները եւ գաղափարականները, գրական թէ քաղաքական աշխարհին մէջ, կը յուզեն լանջքը մարդկութեան : Հոգեկան, ինչպէս ֆիզիքական յարակցութիւն մը գոյացած է, հիմակուան եւ այն ժամանակի մարդոց միջեւ : Այն մարդիկը՝ որոնք կ'ապրէին այդ ժամանակին, կոխեցին նոյն կանաչ մարդին վրայ, նայեցան նոյն կապոյտ երկինքին, որուն կը յառինք մենք այսօր : Որքան ալ երազային թուի մարդկային կեանքը, կեանքի արդիւնքը յաւիտենական է : Մարդիկ կը մեռնին, գործերը կը մնան յաւիտեան :

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ

Օգտակար ու միանգամայն հաճոյալի ժամանց մը ստեղծելու համար Բիւրակնի ընթերցողներուն, այսուհետեւ պիտի առաջարկենք հարցումներ, որոնց կրնան պատասխանել, առ հասարակ ամէն ընթերցողներ, իրենց բուն անունով, ծածկանունով մը, կամ ո եւ է սկզբնատառերով, միայն ծանօթացնելով միանգամայն մեզի, իրենց բուն անունը :

Առաջին հարցումն է հետեւեալը.—

Ա Կ Ն Ո Յ Ի Ն Ծ Ա Գ Ո Ի Մ Ը

1. Ե՞րբ հնարուած է ակնոցը, ո՛ւր տեղ, որո՞ւ միջոցաւ :

2. Դեռ ակնոց չհնարուած, մանգիկ ի՞նչ կ'ընէին :

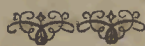
3. Կարճատեսութիւն կա՞ր այն ատեն թէ ոչ:—Եթէ այո՛, առանց ակնոցի խիստ կարճատեսները կամ խիստ հեռատեսները ի՞նչ կ'ընէին, քանի որ այդ վիճակով գործել գրեթէ անկարելի է :

Հարցումին ամէն մանրամասնութիւններուն միանգամայն պէտք է պատասխանել :

Նախընտրելի պիտի համարուին այն պատասխանները, որոնք կանոնաւոր դասակարգութիւնով մը պրուած են, կարելի եղածին չափ համառօտ ու յստակ ոճով մը :

Պատասխաններէն յաջողագոյնները, պիտի հրատարակուին Բիւրակնի մէջ, իրենց հեղինակին անունով եւ ամէնէն ճիշդ, վաւերական ու յիսկատար պատասխանողը պիտի ստանայ 6 ամսուան Բիւրակն :

Պատասխանները պէտք է հասնին մեզի մինչեւ յունիւ. 20 :

Ք Ր Ո Ն Ի Կ:

Դուռ գալիս Պատրիարքանիս Մայր Եկեղեցիին, որ վերանորոգուեցաւ վերջերս, ծանօթ վաճառական Մարտո էֆ. Մանուկ-

եանի ծախքով, բացման արարողութիւնը կատարուեցաւ շաբաթ օր հանդիսաւորապէս, ներկայութեամբ խուռն բազմութեան մը: Կիրակի օր ալ, Ս. Պատրիարքը, քարոզի մը մէջ, դրուատալից խօսքերով վեր հանեց գնահատելի նշանակութիւնը Մանուկեան էֆ.ի բարեգործութեան, եւ զայն օրինակ ներկայացոյց բարեսէրներու :

Մայր Եկեղեցիի նորոգութենէն ետքը, բազմանք կը յայտնուի Մայր վարժարանի նորոգութեանն ալ, որ շատ խարխուլ վիճակի մը մէջ կը գտնուի, եւ իրապէս կարօտ է նորոգութեան մը :

Ուրախաւիք լուր մը հաճոյքով կը լեցընէ սիրտը ամէն անոնց՝ որոնք կը հետաքրքրուին Գալֆաեան Որբանոցի վիճակով, եւ որուն նորոգութեան համար բազմանք յայտնուած էր վերջերս, քանի որ բաւական խարխուլ եւ անպատկալարմար վիճակի մը մէջ կը գտնուի ան: Մանչէսթըրի ազգայիններէն, Տիար Ա. Ն. Գ., որ համեստօրէն կ'ուզէ ծածկել իր անունը, 200 անգլիական ոսկի կը նուիրէ այդ նւապատակին համար, ինքնաբերաբար, անոր գործածութեան եղանակը թողով Որբանոցին խնամակալութեան: Այս նուիրատուութիւնը միանգամ ընդ միշտ վերջ կուտայ այն տրտունջին, որով դժգոհութիւն կը յայտնուէր Որբանոցին այդ վիճակին համար, և կ'ուզուէր անոր նորոգութիւնը, որուն դրամն է որ կը պակսէր միշտ: Հիմա որ այդ դրամը ձեռք կը ձգուի դիւրութեամբ, կը մնայ, օր առաջ ձեռնարկել նորոգութեան, որովհետեւ Որբանոցին ներքին կըթական կազմակերպութեանը չափ անհրաժեշտ դարձած է նաեւ անոր նորագութիւնը :

Հիւանդանոցի Որբանոցին սաները, երախտագիտական պարտք մը կատարելու համար՝ Հոգաբարձութեան կողմէ իրենց վայելած խնամքին փոխարէն, գեղեցիկ ընկուզենի սեղան մը պատրաստելով, կազանդի առթիւ զայն նուիրեցին Հոգաբարձութեան ատենապետ Պատրիկ էֆ. Կիւլպէնկեանի :

Հայ իգական սեռին գործունեայ եւ կարող անդամներէն մին, Տիկին Մաննիկ Տաւուտեան, որ անցեալ շաբթու մեռաւ, 200 ոսկի կտակած է Արմաշի Դպրեվանքին: Առաջինը չէ արդէն այս անգնահատելի նուիրատուութիւնը, ազնիւ տիկնոջ, որուն գործը եղած էր սկիզբէն ի վեր, զանազան նուէրներով ուրախացնել բոլոր անոնք՝ որոնք կարօտութիւնը ունէին ո եւ է բանի մը, զրկելով անոնց կարի մեքենաներ, տընական ծանրագին պիտոյքներ, եւ շատ մը վարժարաններու ալ՝ դպրոցական առարկաներ:

Հայ արուեստագէտ մը Պ. Կ. Ադամեան, —կը գրեն Բարիզէն,—որ վենետիկի Մուրատ-Ռաֆայէլեան վարժարանին մէջ ստացած է իր ուսումը, զծագրութեան ճիւղին փառելով, զայն կատարելագործած է Հռոմի մէջ եւ այսօր Բարիզի մէջ սկսած է գեղեցիկ անուն մը շինել իրեն: Արդէն գունաւոր պատկերներով զարդարած է Ֆրանսերէն քանի մը գիրքեր, եւ ստացած է ուրիշ յանձնարարականներ ալ, զանազան հեղինակներէ: Իր Բառք-բօսքայները, Լուվրի մակագէտին կողմէ գնահատուելով, ծախու առնուած են, բաւական մեծկակ վճարումով մը: Իր աշխատանոցը այցելած են նըշանաւոր արուեստագէտներ, եւ ցուցադրուած նկարներուն ամէնքն ալ գնահատուած են մեծապէս: Պ. Կ. Ադամեան, կ'աշխատակցի նաեւ նորաձեւութեան յատուկ մէկ քանի կարեւոր թերթերու:

Թիֆլիզէն կը գրեն. — «Թիֆլիզում այս օրերս վախճանուած Ա. Ղուկասեան հետեւեալ կտակն է թողել էջմիածնի վանքին. — 60,000 ռուբլի, որի տոկոսները պէտք է գործադրուին կրթական նպատակների համար: Վանքի գաւթում շինած քանգաբանին՝ 10,000 ռուբլի, որի տոկոսները պէտք է բաժնուին իրրեւ գրական մրցանակաբաշխութիւն: Նոյն թանգարանի պահպանութեան՝ 5000, Թաւրիզի Հայոց դպրոցներին՝ 10,000, Կաթողիկոսի տրամադրութեան՝ 5000, Ս. Յակոբի վանքին՝ 5000, Թիֆլիսի եկեղեցական գանձարանին՝ 10,000, Դիւտ քահանայ Ազանեանին՝ 6000 »:

Հրատարակուած է «Անգիր Դպրութեան» Բ. Հատորի Ա. եւ Բ. տետրերը, որոնք կը պատմեն Կաղանդին եւ Մոնենդին տօնումը, նախնի օրերուն:

Ք Ա Ղ Ա Ք Ա Կ Ա Ն

Թ Ո Ւ Ս Ի Ա

Բեղերսպուրկէն կը գրուի թէ՛ բոլորովին սխալ է այն լուրը թէ ուս կառավարութեան եւ վատիկանի միջեւ բանակցութիւններ կատարուած ըլլան՝ Ֆրանսայէն մեկնած կրօնական կարգ մը միաբանութիւններ՝ Ռուսիոյ մէջ հաստատուելու մասին: Հետեւաբար բոլորովին անհիմն են այն լուրերը թէ ուս կառավարութիւնը որոշած ըլլայ ընդունիլ Ֆրանսայէն արտաքսուած կրօնական միաբանութիւնները:

* * Ստոյգ լուրի մը համեմատ, Թուրքիոյ առողջական վիճակը գոհացուցիչ է եւ վտանգէ գերծ կրնայ նկատուիլ, բայց ինֆլուէնցային հետեւանքով շատ տկար է: Ջերմութիւնը յաճախ 40 աստիճանը անցած է՝ երբեմն ալ զառանցանքներով:

* * Ռուսիա, տօնեց Ալեքսանդր Ա. կայսեր կողմէ հիմնուած պատերազմական, ծովային, ներքին, եւմտական, դատական, կրթական, արտաքին եւ երկրագործական նախարարութեանց հաստատման առաջին հարիւրամեակին տարեդարձը: Այս առթիւ յունվար 8ին չքեղ հանդէս մը կատարուեցաւ նախարարական յանձնաժողովին պաշտօնարանին մէջ, ուր ներկայ էին Նիքոլայ կայսրը եւ բոլոր նախարարները: Կրօնական արարողութենէ մը ետքը, նախարարական յանձնաժողովին նախագահ Մ. Պուրնովով կարգաց պատմական տետրութիւն մը: Այդ առթիւ պատրաստուած գեղակերտ չքաղճրաններ ընծայուեցան նախարարներուն եւ պաշտօնատարներուն:

ԻՏԱԼԻԱ

Յունվ. Զին Վիքթորը էմմանուէլ Բ.ի մահուան քսանըհինգերորդ տարեդարձին առթիւ, հանդիսաւոր ուխտագնացութիւն մը տեղի ունեցաւ Բանթէոնի մէջ ուր կը գտնուի գերեզմանը: Թափօրը կը կազմէին Խտալիոյ բոլոր քաղաքներէն զրկուած պատգամաւորներ: Կրօնական արարողութիւն մը տեղի ունեցաւ այդ առաւօտ. թագաւորը եւ թագուհին ներկայ էին: Նախկին զինուորականները պատուոյ պահակներու գունդ մըն էր կազմած: Յորեկուան ղէմ, իտալական բոլոր գաւառներուն եւ օտար երկիրներու իտալական գաղթականութիւններուն ներկայացուցիչներէն բաղկացեալ թափօր մը Բանթէոն գնաց, պահակներ դնելու համար: Թրիէսթէի իտալական գաղթականութեան ներկայացուցիչ մարմինը վազան մը կը կրէր՝ սա արձանագրութեամբ: « Խտալիոյ եւ Թրիէսթէի միութեան այնքան անխախտ հաւատացող եւ փափաքող թագաւորին »: Պաշտօնական Թրիպունա թերթը կը քննադատէ այդ արարքը որ հակառակ պարագային դիւրաւ աննշմար պիտի անցնէր:

Վ Է Ն Ե Յ Ո Ւ Է Լ Ա

Մ. Պօուին, որ Քասթրօ նախագահին կողմէ իրաւարար ընտրուած է, Լա Կուայրայէն Միացեալ Նահանգներու Ալպանի յաճախորդով պիտի մեկնի: Մ. Պօուին Ուաշինկթըն կ'երթայ՝ հոն գտնելու համար համաձայնութեան մը յանգելու միջոցներ: Մ. Պօուին կատարեալ հրահանգներ ունի՝ թէ՛ Անգլիոյ ղէմ Վէնէցուէլայի ունեցած տըրտունջերուն մասին, որոնք առաջ եկած են Թրիէսթէի իշխանութեանց կողմէ ըմբոստներու Պեց Ռայ նաւուն եւ Մաթօ զօրավարին կուսակիցներուն ընծայուած պաշտպանութենէն եւ թէ դաշնակիցներուն զիջում ըլլալէն՝ կարգ մը կէտերուն քննութեան համար: Կ'ըսուի թէ անգլիական, իտալական եւ գերմանական պահանջներուն իբր փոխարինութիւն Մ. Պօուին արտօնութիւն

ունի Վէնէցուէլայի մաքսերուն հասոյթները ցուցնել: Քասթրօ նախագահը բացարձակապէս կ'ընդդիմանայ գերմանական դեսպանատան ղէմ եղած աննպաստ արարքներուն համար Գերմանիայէն ներում խնդրել: Կառավարական զօրքերը, որոնք վերջերս ըմբոստներուն դէմ զայցած էին, Քարաքաս վերադադարձած են յաղթական: Ըմբոստները Ռիօ Շիքօ քաշուած են և նոր սպառազինութիւն պիտի ընդունին: Անթոնիօ Ֆէրնանտէզ զօրավարը որ թիւի սահմաններուն մէջ գտնուող ըմբոստներուն հրամանատարն է, Քասթրօ նախագահին խընդիրքին վրայ՝ ներկայացուցիչներ զրկած է Քարաքաս որոնք կառավարութեան հետ կացութիւնը քննելու պաշտօն ունին: Բայց համաձայնութիւն մը դժուար կ'երեւայ:

Ն Ա Մ Ա Կ Ա Տ Ո Ւ Փ

Իզմիր. Կ. էֆ. Մ. — Ստացած ենք շնորհակալութեամբ:

Հալեպ Մ. էֆ. Բ. — Ձեր տեղագրական յօդուածը կը հրատարակուի:

Սարգուս. Ա. էֆ. Կ. — Դեռ չենք ըստացած: Կը սպասենք: Պատ. Ատանալեան անձամբ զրկած է իր հաշիւը: Իսկ Կիւլեան էֆ.ինը կ'սպասենք:

Տիարաքիիր Մ. էֆ. Դ. — Ձեզի զրկուած Յ թիւ Բիւրակներուն բաժանորդագիրը հաճեցէք հասցնել մեզ:

ԱՌԱՋԻԿԱՅ ԹԻՒՈՎ

Շահեկան յօդուած մը

Հարիւրամեաներու կեանքէն

ՀՐԱՇԱԳՈՐԾ ԲՈՅՍԸ խորագիրով:

ԳԵՂԵՑԻԿ ՎԷՊ ՄԸ

ՌՈՒՍ ՆՇԱՆԱՌԻ ՀԵՂԻՆԱԿԷ ՄԸ:

Եւ Աստուածաւունջի հօբեհն բրցուած

Յուզիչ վիպակ մը

ԲԱՐՍԵՂ ՇԱՀՊԱՋԷ

Տէր եւ Տնօրէն

Հ. ՍՏԵՓԱՆ Խ. ԻԻԹԻՃԵԱՆ

Տպագ. ՆՇԱՆ. Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

Պապը Ալի ճառքէսի Իգսամ լրագրից դիմ թիւ 38

1820

1821

1822

1823

1824

1825

The first of the year 1820 was a very dry one, and the crops were much injured by the drought. The second of the year was also dry, and the crops were again injured. The third of the year was a very wet one, and the crops were much injured by the rain. The fourth of the year was also wet, and the crops were again injured. The fifth of the year was a very dry one, and the crops were much injured by the drought. The sixth of the year was also dry, and the crops were again injured. The seventh of the year was a very wet one, and the crops were much injured by the rain. The eighth of the year was also wet, and the crops were again injured. The ninth of the year was a very dry one, and the crops were much injured by the drought. The tenth of the year was also dry, and the crops were again injured.

1826

The first of the year 1826 was a very dry one, and the crops were much injured by the drought. The second of the year was also dry, and the crops were again injured. The third of the year was a very wet one, and the crops were much injured by the rain. The fourth of the year was also wet, and the crops were again injured. The fifth of the year was a very dry one, and the crops were much injured by the drought. The sixth of the year was also dry, and the crops were again injured. The seventh of the year was a very wet one, and the crops were much injured by the rain. The eighth of the year was also wet, and the crops were again injured. The ninth of the year was a very dry one, and the crops were much injured by the drought. The tenth of the year was also dry, and the crops were again injured.

Թ Է Յ

Թ Է Յ

Թ Է Յ

Ը Ն Տ Ի Ր

Հ Ո Տ Ա Ի Է Տ

Խ Ն ԱՅ ՈՂ ԱԿԱՆ

Կ. ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ և Յ. ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ վաճառատունը պատրաստ՝ և թէ օր ըստ օրէ հասնող թարմ և ազնուագոյն տեսակ թէյերով կրնայ այսօր անմրցելի աժանութեամբ չոհացում տալ նոյն իսկ էն խստապահանջ թէյի սիրահարներու: ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ եւ ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ հաստատութիւնը կը թղթակցի գաւառներու հետ եւ յանձնարարութիւններ կը խտարուին ամենայն ճշգուծեամբ:

Աժան, ընտիր ու հոտաւէտ թէյ գործածողներու ջերմապէս կը յանձնարարենք անշամ մը այցելել Կ. ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ եւ Յ. ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ վաճառատունը, Ճէլալ-Պէյ խանի չից թիւ 10, ուր պիտի գտնեն մեծաքանակ և փոքրաքանակ թէյի ճոխ մթերք՝ Էջ:

Ա. ԺԱ՛Ն

Ա. ԺԱ՛Ն

ԺԱ՛Ն

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԵՑԱԻ

Օ Ր Ա Ց Ո Յ Ց

ՆՇԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆԻ

ՀԱՆՐԱԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ 1903

1903 ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ

Գ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ

Մաքուր և գեղեցիկ տպագրութեամբ, որ կը բովանդակէ ծանօթ բանաստեղծներէ գեղեցիկ ոտանաւորներ, զուարճալի պատմութիւններ, ամէն տարիքի մարդոց համար օգտակար գիտելիքներ, առածներ, լիպակներ, և ինչ որ ճարեցոյցի մը համար անմիջական ու անհրաժեշտ է: Գործը պատրաստուած է նսամքով մը, որ արժանի է ամէն գնահատութեան, և օգտակար այնչափ՝ որ անկէ հատ մը ունենալ անհրաժեշտութիւն մըն է ամէն անհատի համար:

Գին 5 զրշ: Գաւառներու համար 6 զրշ:

Կեդրոնատեղի՝ Նշան Կ. Պէրպէրեան տը պարանը:

Բովանդակութիւնն է՝ պատմական ճոխ գիտելիքներ, բարոյավէպեր, առողջապահական, քերական, կիներու, օրիորդներու, երիտասարդներու գործի մարդոց բաժին, Հարցումներու պատասխաններ, Վիճակագրութիւններ: Շեքամ: Մրցանակաւոր խնդիրներ: Զուարճալիք, Պատմական, գիտական, բժշկական, երկրագործական: Թթենի հասցընել: Հանգուցեալ չորս Երէցներուն պատկերներով:

Պարզ՝ 120 էջ՝ 1 զրշ: Ընդարձակ՝ 320 էջ՝ 3 զրշ: Մաքուր տպագրութիւն, տոկոն կազմ, Կեդրոնատեղի՝ Մատթէոսեան տպարան, Կ. Պոլիս: